

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra antropologie a zdravotvdy

Romana Blahová

III. ročník – prezenční studium

Obor: Český jazyk – výchova ke zdraví pro 2. stupeň ZŠ

Problematika týrání seniorů

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. et Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. et Mgr. Jitky Tomanové, Ph.D. a všechny použité literární a odborné zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

.....

V Olomouci dne

.....

Romana Blahová

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. et Mgr. Jitce Tomanové, Ph.D. za odborné vedení, konzultace a cenné rady, které mi v průběhu vedení práce poskytovala. Dále děkuji všem respondentům za ochotu a čas věnovaný při vyplnění dotazníku.

.....

V Olomouci dne

.....

Romana Blahová

1 ÚVOD.....	6
2 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ.....	8
2.1. Životní potřeby ve stáří.....	9
3 SYNDROM TÝRÁNÍ, ZANEDBÁVÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ STARŠÍCH SPOLUOBČANŮ	11
3.1. Týrání seniorů – aktuální problém současné společnosti	11
3.2. Formulace pojmu ageismus, diskriminace.....	13
3.2.1. Zdroje ageismu	14
3.3. Typologie zneužívání seniorů	15
3.3.1. Fyzické týrání	15
3.3.2. Psychické a citové týrání	16
3.3.3. Finanční zneužívání	16
3.4. Omezovací prostředky	17
3.5. Násilí na seniorech v institucionalizované péči	19
3.6. Legislativa v oblasti ochrany práv starších spoluobčanů	20
3.7. Prostředí a oběť	23
3.8. Rizikové faktory oběti a pachatele.....	23
3.9. Možné nástroje řešení:	24
3.9.1. Krizová pomoc, kam se senioři mohou obrátit.....	24
4 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	26
4. 1. Cíl práce a dílčí úkoly	26
4. 2. Charakteristika respondentů a kritéria dotazníku	26
4. 3. Charakteristika organizace.....	27
4. 3. 1. Poslání zařízení	27
4. 4. Metodologie výzkumu	28

5 VÝSLEDKY PRÁCE	30
5. 1. Shrnutí výsledků a diskuze k výsledkům výzkumu.....	42
6 ZÁVĚR.....	44
7 VÝSTUP Z BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	45
8 POUŽITÉ ODBORNÉ ZDROJE.....	47
9 SEZNAM PŘÍLOH	49

1 Úvod

Hledání názorů a postojů ke stáří je staré jako lidstvo samo. Již slavný řečník, původem z Říma, filozof a politik Marcus Tullius Cicero sepsal tzv. obranu na stáří, kdy její hlavní myšlenka byla taková, že *stáří je stav, jemuž je nutno vzdorovat, a to aktivním bojem.*¹

Pojmenovává čtyři nepříjemné pravdy o stáří: „*Shledávám, že jsou čtyři důvody, proč se nám stáří zdá nešťastným a bedným: předně že nás odvádí od veřejné činnosti, zadruhé, že poněkud oslabuje tělo, zatřetí, že prý nám odmítá všechny tělesné radosti a rozkoše a konečně začtvrté, že stáří již není daleko smrti. Starým lidem zůstávají duševní schopnosti, jen když u nich trvá čínorodý zájem a horlivost. Ale vidíte také, jak stáří není vždy zmalátnělé a nečinné. Naopak pozorujete, jak je pracovité, jak stále něco dělá a plánuje a to podle toho, jaký kdo měl záměr v předešlém životě. Lidský věk má svůj průběh přesně stanovený, a je to jediná cesta přírody, a to docela prostá.*“²

Senioři patří mezi jednu z nejrizikovějších skupin obyvatel.

Populačně – demografický vývoj uvádí více než jasné výsledky. Dochází ke snižování natality, průměrná délka života se vzhledem ke zkvalitnění lékařské péče, výživy a lepším společenským podmínkám prodlužuje.

Celkově obyvatelstvo celé planety stárne. Obecně v západních zemích rychleji, než v jiných zemích. Toto nastává zejména dvěma způsoby, a to buď zpomalením růstu počtu mladších věkových kategorií vlivem klesající plodnosti a porodnosti, tento jev označují demografové jako „stárnutí ze spodu věkové pyramidy“, nebo druhou možností stárnutí je zrychlení početního růstu kategorií staršího věku v důsledku poklesu úmrtnosti - „stárnutí na vrcholu věkové pyramidy.“³

Demografický vývoj od poloviny 20. stol probíhá velmi dramaticky. Prognózy vykazují, že v roce 2015 budou lidé starší 60let s největší pravděpodobností tvořit v České republice více než 25% populace, v porovnání s rokem 1997, kdy procento lidí

¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006, s. 67.

² Tamtéž, s. 67.

³ Tamtéž, s. 12.

starších 65let činilo 14%, za třináct let je tedy téměř 50% nárůst,⁴ což je více než markantní. V současnosti nejrychleji přibývá v populaci hospodářsky vyspělých států nejstarší věková skupina nad 85 let včetně dlouhověkých osob dožívajících se 100 let.⁵

A díky stále stárnoucí populaci se budou také stále více objevovat problémy spojené s tímto věkem, a tedy i s diskriminací, týráním, zneužíváním a zanedbáváním seniorů. Právě proto je třeba věnovat této oblasti společenského dění zvýšenou pozornost. Lidé, kteří se dopouštějí těchto násilných aktů, jsou velmi nebezpeční, jelikož si vybírají osoby, které se z povahy své nemohou samostatně ubránit.

Jelikož jsou senioři osoby, které se nepříliš angažují, nebo naopak až příliš, je na místě také jejich objektivnost a spolupráce k přispění řešení problému. Stáří je dozajista fenoménem společenským a tedy záležitostí na společnosti, jak se k tomuto problému postaví.

Toto téma jsem si vybrala ze dvou důvodů, a to proto, že mě problematika týrání a seniorů zajímá a také proto, že se jedná o jev relativně ve společnosti nerozšířený a nediskutovaný. Prací jsem chtěla tedy proniknout hlouběji k problému, mnohé se dozvědět, také zjistit, ale také upozornit na něj.

⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 15-28.

⁵ Kalvach a kol., 2004. s. 54.

2 Stárnutí a stáří

Stáří je životní období, jehož počátek je již přibližně v pozdní části středního věku a pomalu plynule přechází ve stáří. Stárnutí je involuční proces postihující živou hmotu. Jedná se o poměrně dlouhé období, trvá jednu celou generaci. Je závěrečnou fází lidského vývoje a je třeba jej posuzovat z kontinuálního přístupu. Ale právě z důvodu toho, že se jedná o kontinuální proměnu, je těžké nalézt uspokojivou definici okamžiku, ve kterém končí střední věk a kdy začíná subjektivní stáří.⁶

Nejběžnějším měřítkem stárnutí je chronologický věk – kalendářní. Zjednodušeně je to údaj, jak je člověk starý. Věk koreluje relativně slabě s tělesnými změnami. To znamená, že můžeme potkat člověka s typickými znaky starého člověka jako vráscitá kůže, pohybové obtíže, šedé vlasy, atd. a tento člověk může mít teprve 60 let.⁷ Zde je příklad toho, že dle chronologického věku není možné vždy objektivně osobu posuzovat.

Další používanou mírou je sociální věk. Tento se vztahuje především ke společenskému chování, které je přiměřené věku biologickému. Většina společností je přesvědčena o tom, že stáří znamená změnu sociálního statusu. Jiná varianta rozděluje lidi starší 65let na kategorie třetího věku a čtvrtého věku. Třetí věk označuje aktivního a nezávislého člena ve stáří, zatímco čtvrtý věk již znamená období, kdy je člověk odkázán na pomoc druhých. Tyto pojmy si získaly určitou oblibu, jelikož mají pejorativní nádech,⁸ zatímco biologický věk poukazuje na objektivní stav fyzického vývoje a jeho degenerace. K určení specifitějšího biologického věku se užívá anatomický věk, který vyjadřuje stav kosterní soustavy, tělesné výstavby, dále fyziologický věk určující fyziologické změny v metabolismu, jako je například rychlost metabolismu, dále karpální věk určující stav zápěstních čili karpálních kůstek.⁹

Kalendářní věk je nám daný, ale za biologický si můžeme v různé míře sami, podílíme se na něm a můžeme jej ovlivnit. Nejvlivnějšími faktory jsou životní styl, stravovací návyky, psychické faktory, negativní faktory jako je kouření, alkohol.¹⁰

⁶ Kalvach a kol., 2004. s. 67.

⁷ Stuart-Hamilton, 1999. s. 19.

⁸ Tamtéž, s. 18-21.

⁹ Tamtéž, s. 22.

¹⁰ Tošnerová, 2009. s. 15.

Je třeba si uvědomit, že úpadek funkcí a stavu člověka nezačíná ve stáří, ale již v rané dospělosti. Jde o přirozený a předvídatelný proces změn vyznačující se značnou variabilitou v typech a rychlosti.¹¹

2.1. Životní potřeby ve stáří

V rámci této problematiky je taktéž nutné zmínit potřeby seniorů, které jsou právě narušovány, či přímo neuskutečňovány. Hrají významnou roli v životě seniora, ale nejen jeho.

Základní stupnici lidských potřeb zformuloval Abraham Herbert Maslow v USA v roce 1943 a většina autorů jí věnuje poměrně velký prostor. Lidské potřeby seřadil hierarchicky podle důležitosti od těch nejnaléhavějších až po nejméně naléhavé. Snažil se objasnit, proč jsou lidé taženi určitými potřebami v určitou dobu. Potřeby, které zde uvádím, nejsou prezentací potřeb Herberta Maslowa, ale jejich obsah a význam se výrazně neliší. Jsou to:¹²

Potřeba výživy a péče

Nejde jen o samotnou výživu, jako stravovací podnět, ale také výživa informacemi, stimuly. Dostávat správnou péči, něhu a pochopení.

Potřeba stimulace správnými podněty

Je prioritním požadavkem pro celý lidský organismus až do smrti. Přijímat informace, zpracovávat je, nakládat s nimi, je jednou ze základních činností centrálního nervového systému a také nepostradatelným prostředkem rozvoje.

Potřeba smysluplného světa

Zahrnují podněty a myšlenky, které nám dávají odpovědi na existenční otázky. Tyto potřeby mohou být realizovány prostřednictvím rituálů, práce, zábavy, citové blízkosti a naučenými způsoby chování.

¹¹ Tošnerová, 2009. s. 14.

¹² Klevetová, Dlabalová, 2008. s. 58-64.

Potřeby jistoty sociální role a pozice ve společnosti

Každý člověk potřebuje někam patřit, mít svou pozici jak v domácnosti, tak i ve společnosti. U seniorů platí tato potřeba dvojnásobně a jejich ztráta může znamenat izolaci a jiné nepříjemné jevy ve společnosti.

Potřeba identity a uznání vlastního „já“

Zahrnuje autonomii, kontrolu nad svým životem, zodpovědnost, úctu a uznání.

Potřeba otevřené budoucnosti

Starý člověk potřebuje, aby měl chvíle, kdy se na něco může těšit. Především je důležitá víra ve vlastní schopnosti.

3 Syndrom týrání, zanedbávání a zneužívání starších spoluobčanů

Tento pojem, označovaný jako elder abuse and neglect – EAN vykazuje závažně nevhodné jednání se starými lidmi. Konkrétně *„úmyslné použití či hrozbu použití fyzické síly nebo jiného prostředku proti sobě, proti skupině či proti komunitě, a to síly, která má nebo s vysokou pravděpodobností bude mít za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či deprivaci.“*¹³

Jde o termín velmi rozsáhlý, který v sobě může zahrnovat také pojmy ageismus, diskriminace.

Velmi často se objevuje agrese socializovaná, která je prováděna nenápadně, společensky částečně tolerovanými způsoby, které mohou být těžko dokazovatelné a také se těžko postihují¹⁴. Už jen z toho důvodu, že se tento jev, vyskytuje převážně v domácím prostředí nebo v ústavní, sociální péči. Charakteristickým rysem domácího násilí je jeho opakování, dlouhodobost a téměř každodenní výskyt. Jde o vzorec donucovacího chování, které bývá užíváno k ovládnutí či jiným činnostem.¹⁵

3.1. Týrání seniorů – aktuální problém současné společnosti

V posledních letech, kdy byla pozornost věnována především zneužívání dětí, se obrací zřetel také k zneužívání starších osob. Počet výzkumů a materiálů zabývajících se tímto tématem se stále zvyšuje, avšak identifikace a řešení problému je teprve v samotném začátku. Jedním z důvodů může být tabuizace a neznalost tématu. Je nutné si uvědomit, že se na tento problém dá těžko zaměřit, protože zpochybňuje některé ze starých mýtů a přesvědčení, jako je například, že společnost poskytuje veškerou péči zranitelným osobám a jedincům, a že institucionální zařízení jsou místa, kde starší lidé mohou žít v bezpečí.¹⁶

Lidé se o tomto problému nechtějí bavit, natož veřejně. V soukromí se o nich nemluví, nebo nejsou ani rozpoznány. Pro proces prolomení tabu je důležité, aby tato situace byla označena jako zneužívání, týrání. K uvedení tohoto tématu do povědomí

¹³ Kalvach a kol., 2008. s. 249.

¹⁴ Kalvach a kol., 2008. s. 250.

¹⁵ Buriánek a kol., 2006. s. 81.

¹⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 98-100.

veřejnosti došlo až na počátku 70. let 20. stol., a to hlavně zásluhou ženských emancipačních hnutí a prvních výzkumů, který potvrdily výskyt jevu ve společnosti. Dokladem, že určitá míra násilí byla v rodině tolerována, svědčí jeden z prvních výzkumů domácího násilí v USA autorů Strause, Gellese a Steinmetze, který rozlišoval mezi „normálním“ násilím, které je „činem provedeným se záměrem nebo domněnkou působit bolest“ a hrubým násilím, které „má potenciál zranit napadenou osobu.“ Za násilí považovali pouze druhý typ.¹⁷ V dnešní době tento rozdíl nepocitujeme a za ubližování, týrání či zneužívání jsou považovány oba způsoby.

Pro zneužívání seniorů je typické, že na rozdíl od násilí vůči ženám, mladým, se senioři diskuze o zneužívání a jeho příčinách neúčastní, pokud nejsou sami oběti. Předpokládá se, že muži se s větší pravděpodobností dopustí zneužívání než ženy, a že ženy se s větší pravděpodobností stanou obětí než muži.¹⁸

Podobně jako v časování zájmu o tuto problematiku existují i mezikulturní rozdíly ve vnímání násilí a jeho definiční náplně. Neexistuje tak i jasné stanovisko, zda je zanedbávání podtypem zneužívání, či jde o samostatnou činnost. Dlouhou dobu bylo špatné zacházení se seniory pokládáno za záležitost odehrávající se převážně v domácím prostředí, problém odehrávající se v rodinách. Toto však nyní není už jen omezeno na domácí násilí. Zahrnuje taktéž špatné zacházení se staršími lidmi v profesionálních oblastech, jako jsou lékaři, pečovatelé, zdravotní sestry, právníci.¹⁹

V případech násilí je často podceňována míra tohoto problému spojená s neochotou identifikovat viníky z důvodu strachu, vlastního pocitu viny, studu nebo z nedostatku odvahy, což poté pachatelům umožňuje větší působnost. Nejen z těchto důvodů, ale i mnoha jiných se začínají zřizovat, nebo již jsou zřízeny centra na pomoc seniorům, která se zaměřují právě na horní věkovou hranici a jsou těmto osobám přímo určeny. U nás, v České republice, zařízení podobného charakteru chybí. Funkci obdobného zařízení zde plní Bílý kruh bezpečí.²⁰

¹⁷ Buriánek a kol., 2006. s. 11.

¹⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 101-103.

¹⁹ Vidovicová, Lorman, 2006. s. 3.

²⁰ Vykopalová, 2002. s. 15-18.

Nezbývá tedy než pokračovat ve vytváření účinných systémů veřejné kontroly zařízení poskytující péči a odpovědnosti za ně, které fungují i v jiných sférách společnosti.

3.2. Formulace pojmu ageismus, diskriminace

Důsledky diskriminačního chování mají povahu společenskou, občansko-právní i trestně právní. Proto je nezbytnou součástí českého zákona definice dle protidiskriminačního zákona: „*Diskriminací se rozumí takové jednání včetně opomenutí, kdy je, bylo nebo by bylo s jednou osobou zacházeno ve srovnatelné situaci méně výhodným způsobem než s jinou osobou, z důvodu rasy nebo etnického původu, pohlaví, sexuální orientace, věku, nepříznivého zdravotního stavu, náboženství či víry, nebo proto, že je bez vyznání.*“²¹

Pojmy ageismus, diskriminace, částečně synonymní jsou v dnešní době velmi moderní, vznikly teprve před několika desítkami let. Dle ředitele amerického Národního institutu pro stárnutí je definice ageismu tato: „*Ageismus můžeme chápat jako proces stereotypizování a diskriminace lidí pro jejich stáří. Dovoluje mladším generacím vidět starší lidi jako odlišné od nich samých, a proto jim brání, aby se se staršími lidmi identifikovali jako s lidskými bytostmi. Někdy se stává účelnou metodou, jakou společnost propaguje pohledy na starší osoby, s cílem setřást část vlastní zodpovědnosti vůči nim. Jindy ageismus slouží jako vysoce osobní objektiv chránící osoby mladší (obvykle ve středních letech) – často za vysokou emocionální cenu – bez přemýšlení o věcech, kterých se bojí.*“²²

Ageistické chování je manifestováno velmi širokým spektrem fenoménů jak na individuální, tak na institucionální úrovni. Znamená omezení sociálních rolí a znehodnocení postavení seniorů. Odpírá rovné příležitosti a většinou snižuje životní šance. V běžném životě se manifestuje různými způsoby, a to jak diskriminačními praktikami na trhu práce, tak ve zdravotnictví a jiných službách projevem pohrdání,

²¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 53.

²² Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 52.

odporu, vyhýbáním se kontaktu se starými lidmi. Bývají jím postiženy muži i ženy a vytváří se v průběhu socializace.²³

3.2.1. Zdroje ageismu

Jedním z nejdůležitějších zdrojů jsou věkové a strukturní nesoulady. Ageismus by neexistoval, kdyby ve společnosti nebyl věk tak důležitý. Hlavním pachatelem není však společnost obecně, ale institucionální nastavení, která i v stabilní, prosperující době mohou systematicky a těžce omezovat životy a potenciál svých členů. Příkladem je penze, kdy institucionalizace důchodů jen podporuje myšlenku, že za určitým věkovým horizontem klesá ekonomická produktivita i sociální hodnota jedince. Neméně důležitým zdrojem je věkový, generační konflikt, který vychází především z toho, že se proti sobě staví generace do sociálních systémů přispívající a generace ze sociálních systémů čerpající.²⁴ Lidé si však neuvědomují, že i oni jednou budou těmi, kdo bude ze sociálních fondů čerpat a že ti, kteří z něj čerpají nyní, do něj také celý svůj život přispívali.

Historická změna statusu stárí přispívá také k podpoře ageismu. Směrem k modernitě ztrácejí starší lidé nejen svůj status, ale také ekonomickou moc. Oslavované charakteristiky stárí jako zkušenost a moudrost jsou nahrazeny fyzickou silou a výdrží, mladistvou krásou, znalostí nejnovějších vymožeností a ochotou vyrovnat se s náhlými a rychlými změnami, které společnost neustále zahlcují.²⁵

Nesmíme však opomenout vliv jazyka, médií a populární kultury, která přispívá také k podpoře ageismu, jakož i k podpoře jiných nežádoucích jevů. Jazyk a média fungují na principu, že vnímané negativní sdělení internalizujeme, učíme se jej a používáme jej. Stárí a věk jsou také často zesměšňovány ve vtipech, narozeninových přáních, televizních reklamách nebo billboardech.²⁶

Výzkum v roce 2003 (výzkum „Ageismus 2003“) a v roce 2007 (výzkum „Ageismus 2007“) ukazují, že se za posledních pět let zvýšila frekvence diskriminačního propouštění z práce kvůli tomu, že se už zaměstnavateli zdál pracovník moc starý pro výkon daného zaměstnání. Mírný pokles je sledován v případě

²³ Sýkorová, 2007. s. 50-52.

²⁴ Vidovičová, 2008. s. 129.

²⁵ Tamtéž, s. 134.

²⁶ Tamtéž, s. 138.

nevhodného oslovování seniorů v lékařském prostředí. Podíl delšího čekání na ošetření u lékaře z důvodu vyššího věku se více než zdvojnásobil.²⁷ Musím uvést, že se jednalo o subjektivní zážitky dotazovaných. V tomto intervalu výzkumu musíme brát v potaz nestejně velké vzorky populací vybírané odlišnou metodou. V obou výzkumech byl standardní věkový interval 18-80let, věková struktura obou vzorků nebyla identická.

3. 3. Typologie zneužívání seniorů

Problémem týrání a zneužívání seniorů se zabývá nejen OSN, EU, ale i Česká republika. Je dokázáno, že diskriminace na základě věku, je jednou z nejčastějších podob porušování práv seniorů. Přispívá k tomu i samotná společnost, která vykazuje nedostatek zájmu o potřeby seniorů. Typickým příkladem je omezování zaměstnávání starších, snížení platů, což je jednou z lehčích forem diskriminace, zneužívání a týrání seniorů.²⁸

Zneužívání je celosvětově závažným problémem. Na rozdíl od diskriminace, pro kterou je charakteristický prvek zaměření na skupiny, je týrání, zneužívání seniorů aktem vůči jednotlivci.

Definice zneužívání je vymezena takto: „*Míněná je samostatný či opakovaný akt nebo nedostatek přiměřené aktivity vyskytující se tam, kde je s důvěrou očekávána, což způsobuje bezpráví, poškození, zranění, bolest či strach starších lidí.*“²⁹

Jednotlivé uvedené formy týrání používají pachatelé často dohromady.

Tři základní typologie zneužívání:

- tělesné zneužívání,
- psychické, citové zneužívání,
- finanční vykořisťování.

3.3.1. Fyzické týrání

Je jednou z nejnásilnějších, nejzjevnějších podob týrání. Týká se především záměrného působení bolesti, násilí, bití, škrcení nebo omezování nebo odpírání základních tělesných potřeb. V ústavní péči hrozí zneužívání tzv. omezovacích

²⁷ Vidlicová, 2008. s. 186-187.

²⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 45-46.

²⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 58.

prostředků, o kterých jsem se zmínila ještě níže. Tělesné týrání způsobuje mnohočetná a opakovaná poranění, často následně neošetřena. Příznaky, které můžeme u těchto lidí postřehnout, jsou nejasně vysvětlovaná poranění, zanedbanost, podchlazení, imobilizační syndrom z omezování pohybu, stopy po připoutání k lůžku a další.³⁰ Tělesné týrání demonstrováno především zlomeninami, otoky, škrábanci, popáleninami, podlitinami, stopami po kousnutí.

3.3.2. Psychické a citové týrání

Týrání duševní schránky starého člověka bývá téměř nejhůře objasnitelnou skutečností v této problematice. Chybí zde jakékoliv důkazy, se kterými by se senior mohl obrátit o pomoc, takže mu často nezbývá nic jiného, než se s tímto vypořádat sám. Jde o psychické týrání jako *působení duševního utrpení, verbální agrese, urážení, ponižování, vyhrožování a šikanování*.³¹ Zahrnuje zde také omezování autonomie, soukromí a rozhodovacích kompetencí, které navozují úzkost, depresi, vyčerpanost, ztrátu sebedůvěry, poruchy spánku a také se mohou vyskytnout psychosomatické obtíže. Charakteristickým projevem emocionálního týrání je zdůrazňování bezmocnosti, méněcennosti seniorů. Projevem je pak celková vyděšenost, strach a pocit izolace. Častým příznakem je deprese nebo náhlé změny chování seniora.³²

3.3.3. Finanční zneužívání

Finanční forma zneužívání seniorů se vyskytuje v posledním desetiletí velmi často. Nemusí jít vždy o zneužívání, ale také například o přijímání pozorností od pečovatелů, kdy mnohým profesní a ústavní kodexy přijímání jakýchkoliv finančních částek i věcných darů zakazují. Obecně se však finanční zneužívání definuje jako nepřiměřené, protiprávní přivlastňování majetku a finančních zdrojů starších osob.³³

Ve společnosti se uplatňuje model, kdy jsou rodiče odpovědní za finanční situaci svých dětí i v jejich dospělosti. A tak je finanční výpomoc považována za normu. Otázka je, co je považováno za normu a co už normu překračuje, a jde tedy o finanční využívání seniora právě pouze kvůli penězům.³⁴ Mnoho z respondentů ani nepochopí, nebo nejsou dostatečně informováni, že se vůbec může jednat o jev zvaný finanční

³⁰ Kalvach a kol., 2008. s. 251.

³¹ Tamtéž, s. 251.

³² Tamtéž, s. 252.

³³ Tamtéž, s. 252.

³⁴ Tošnerová, 2009. s. 85.

zneužívání. Můžeme zde hovořit o tzv. „folklóru“, když mladší příbuzní chodí na návštěvy k seniorům pouze v období výplaty důchodů.

Kromě tří základních modelů zneužívání seniorů se vyskytují méně časté typy týrání nebo souvisí s některým ze základních typů.³⁵

- sebezanedbávání,
- zanedbávání,
- sexuální zneužívání,
- manželský abusus,
- lékové zneužívání,
- opouštění nebo dezerce,
- ztráta respektu,
- systémové zneužívání,
- ekonomické násilí,
- sociální a domácí násilí,
- komunitní násilí.

3.4. Omezovací prostředky

Problematika užívání omezovacích prostředků je problematikou velmi aktuální a vyžaduje především odborný zásah proti této metodě. Vyskytuje se převážně v institucionálním pečovatelsství. Použití omezovacích prostředků je krajním řešením a vždy by mělo být pečlivě zváženo. Je třeba vždy definovat důvod, proč se toto omezení aplikuje. A v žádném případě by tímto důvodem nemělo být pouhé usnadnění péče o klienta. Rozhodneme-li se omezující se prostředky užít, je nutné se pokusit vysvětlit pacientovi, co se s ním bude dít, jak dlouho a proč.³⁶

Nejčastěji se se zneužitím omezovacích prostředků můžeme setkat v domech s pečovatelskou službou, v zařízeních pro seniory, ve zdravotnických zařízeních, domovech důchodců, ale mohou být také nástrojem kontroly seniora některého z rodinných příslušníků. Výčet omezovacích prostředků může být neomezený, protože se může jednat o jakoukoli metodu, kterou za omezovací považujeme.

³⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 59.

³⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 69-71.

Jedná se ale především o tyto typy omezovacích prostředků:³⁷

Mechanické omezení

Má se na mysli užití speciálních kusů nábytků, oblečení nebo i jiných pomůcek, které mohou klienta, rodinného příslušníka omezovat v pohybu. Může se jednat o kurty, postranice, židle se zvedacími podnožkami, pásy a jiné předměty. Tyto pomůcky by neměly být nikdy užity za účelem zklidnění, usměrnění pacienta. V žádném případě nesmí být osoba připoutána k židli či jinému předmětu nebo znehybněna svěrací kazajkou.

Zamykání dveří

Z hlediska bezpečnosti a zájmu seniora je pobyt v jedné místnosti účelný, avšak tato osoba nesmí být v místnosti zamykána nebo držena proti své vůli. I senioři, kteří se vyznačují blouděním, nesmí být omezováni v uzamčených prostorech.

Dohled prostřednictvím videa

Je metoda, která narušuje soukromí osoby a není zdůvodnitelná v soukromých obytných prostorech. Ve výjimečných situacích je k němu možné přistoupit na základě souhlasu seniora či klienta.

Elektronické dohlížecí systémy

Medikamenty jako omezující prostředek

Jde především o užívání léků pro zmírnění neklidu či poruch chování, které nejsou prostředkem, který by tento problém léčil. Podávány jsou především z toho důvodu, že chování pacienta obtěžuje nebo narušuje ostatní s cílem dosáhnout jeho útlumu. Paradoxně mohou tyto medikamenty pacientovo chování zhoršit.

³⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 69-75.

Pasivní alarmy

Řadí se zde užití detekčních čidel, infračervených čidel a zvukových monitorů, které slouží k detekci osoby.

3.5. Násilí na seniorech v institucionalizované péči

Pojem charakterizovaný jako týrání systémové. Zahrnuje jak samotný protiprávní akt vůči jedinci, tak i nenápadné zbytečné procedury, vyšetření na jedinci, které mu výrazně neulehčí, mnohdy i přitíží, ale také právě lhostejnost nebo pomíjivost potřeb seniora. Problematika tohoto špatného zacházení s lidmi se může přímo odvíjet od nedostatku financí, který chybí zejména v resortu zdravotnictví a sociálních věcí, jelikož v rámci této problematiky sem můžeme zahrnout také zneužívání finanční. Případy neoprávněného vymáhání nepřiměřených finančních částek nebývají ojedinělé, ačkoliv si senior hradí již pobyt a ostatní s ním spojené služby. Výjimkou nebývají také následné zvyšování poplatků během pobytu klienta až za únosnou mez. Skličujícím faktem je malý zájem o život seniora. Klienti v tomto prostředí ztrácí rychle reálné souvislosti, neřeší běžné denní starosti a propadají často depresi a rezignaci na aktivní život. V ústavních zařízeních může tak snadno docházet k různým druhům nevhodného jednání.³⁸ Situace se dotýká především velkých měst.

Povaha seniorské diskriminace v ČR ve zdravotnictví a jiných institucích vychází především z populačního stárnutí, kdy je primární zájem o ekonomické důsledky výdajů na „stárnutí“. Senior je chápán jako odložená produktivní síla, u kterého převažují dávky, zdravotní i sociální výdaje. Navíc jsou do produkce špatného zacházení se seniory zapojeni velmi důležité složky společnosti, např. úředníci, ošetřovatelé, od kterých bychom právě očekávali jednání opačné a vstřícné.³⁹

V souvislosti s těmito úvahami je nutné zmínit také diskriminaci pozitivní. Nevytváření a chybění geriatrických oddělení, zařízení pro seniory může být chápáno kladně – poukazuje na to, že senioři nejsou vyčleňováni z domácího prostředí a přirozeného chodu života. Tento pohled má ale také své stinné stránky, které jsou

³⁸ Vykopalová, 2002. s. 36.

³⁹ Martinková, 2009. s. 7.

dány tím, že chybí oddělení se specifickým režimem, s poznatky a znalostmi geriatrického období a místa, kde není stáří přítěžím.⁴⁰

K omezení diskriminace geriatrických pacientů je zapotřebí, aby se veškerý příslušný zdravotnický i nezdravotnický personál zaměřoval výlučně na zdravotní problém daného seniora a celostně zvládal bio-psycho-sociální problematiku křehkého seniora.

3.6. Legislativa v oblasti ochrany práv starších spoluobčanů⁴¹

Český právní řád nezná kategorii osob seniorů. Podle občanského zákoníku jsou senioři „*zletilé fyzické osoby s plnou způsobilostí vlastními právními úkony nabyvat práv a brát na sebe povinnosti.*“ Tato formulace je důležitá z pohledu trestního práva, dojde-li ke špatnému zacházení s konkrétní osobou. Všeobecně se však senioři mohou odvolávat na Listinu základních práv a svobod, která se týká všech občanů. Uvádím zde několik článků, nejde o veškerý výčet, ale jedná se o nejzákladnější práva, nebo ty, které bývají nejčastěji porušovány.

Článek č. 7 Listiny základních práv a svobod vykazuje všem osobám nedotknutelnost a ochranu soukromí. Zahrnuje také zákaz mučení nebo krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestu. Stát je povinen chránit seniory před jakýmkoli zásahy do jejich tělesné i duševní integrity. To znamená, že stát je povinen jednak sám se takového jednání zdržet, ale také je povinen trestat a zamezit takovému jednání, jestliže jej někdo vůči seniorům uplatňuje.

Článek č. 8 Listiny základních práv a svobod zaručuje osobní svobodu, a to bez ohledu na jejich věk, zdravotní stav a z nich plynoucí nezbytná omezení. Omezení svobody je možné jen ve výjimečných případech na základě zákonných účelů.

Článek č. 9 Listiny základních práv a svobod zaručuje seniorům právo na respektování své osobnosti. Jde zejména o respektování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a právo na ochranu jména.

⁴⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 79.

⁴¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 128-130.

Dle článku č. 12 Listiny základních práv a svobod mají senioři právo na nedotknutelnost obydlí, bez ohledu na povahu obydlí.

Článek č. 13 Listiny základních práv a svobod zaručuje absolutní právo na nerušenou přepravu dopravovaných zpráv nezávisle na formě přepravy.

Článek č. 20 Listiny základních práv a svobod umožňuje svobodně se sdružovat ve spolecích, společnostech a jiných sdruženích.

Článek č. 30 Listiny hovoří o přiměřeném hmotném zabezpečení ve stáří a nezpůsobilosti k práci a při ztrátě živitele. Tato finanční výpomoc je vázána na dosažení určitého věku, kdy vzniká potřeba přiměřeného hmotného zabezpečení, dále na nezpůsobilost k práci a případnou ztrátu živitele.

Článek č. 31 Listiny zaručuje ochranu zdraví na základě veřejného pojištění, zaručuje právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek stanovených zákonem.

Jestliže se senior rozhodne podat trestní oznámení vůči osobě blízké⁴² z úmyslného ublížení na zdraví nebo nedbalostního způsobení těžké újmy na zdraví, lze trestní stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného. V běžné praxi to znamená, že týraná osoba bude muset trestní oznámení podepsat policii.

Tyto postupy bývají velmi psychicky náročné, a možná i proto se s tímto problémem přihlásí velmi málo osob.

Dalšími právními dokumenty, na které se mohou senioři obracet, jsou:⁴³

Zákon o přestupcích č. 200/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů

§ 49 – Přestupky proti občanskému soužití

⁴² osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel, je možné za ni pokládat i jinou osobu, ovšem jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá právem pociťovala jako újmu vlastní – to zjišťuje soud individuálně pro každý případ.

⁴³ Jelínek a kol., 2008.

Trestní zákon č. 40/2009 Sb.

§ 352 – Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

Předmětem útoku může být jakákoliv osoba.

§ 368 – Neoznámení trestného činu

Kdo se hodnověrným způsobem doví, že jiný spáchal trestný čin týrání svěřené osoby, a takový trestný čin neoznámí, bude potrestán až na tři léta odnětím svobody.

§ 198 – Týrání svěřené osoby

Trest pachatele vychází z toho, jakým způsobem bylo týrání prováděno, zda byl tento čin páčán již delší dobu.

§ 199 – Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Ten, kdo týrá osobu blízkou, viz níže, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Na dvě až osm let může být potrestán ten, kdo spáchá čin zvlášť závažným způsobem nebo na více osobách, či v takovémto jednání pokračuje po delší dobu.

Trvalost pachatelova jednání se posuzuje v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Za týrání je považováno i opominutí povinné péče.

§ 145 – Těžké ublížení na zdraví

Je zde nutný úmysl pachatele.

§ 146 – Ublížení na zdraví

§ 147 – Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti

§ 149 – Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení

§ 170 – Zbavení osobní svobody

§ 171 – Omezování osobní svobody

§ 175 – Vydírání

Většina z těchto paragrafů ukládá trest odnětí svobody od dvou do osmi let. Důležitá je okolnost úmyslu, motivu, závažnosti pachatelova jednání či způsob spáchání.

3.7. Prostředí a oběť

Prostředí společně se společností a její strukturou tvoří důležitý faktor v případech násilí na seniorech. Za zvláště důležitý faktor je považována anonymita velkých měst, převaha ekonomických zájmů a ztráta osobních kontaktů a vztahů. Tyto poskytují pro násilí přímo otevřený trh a živnou půdu. Senior zpočátku nemusí rozpoznat, že osoby, se kterými se dostane do kontaktu, mají sklon k násilí. To se projeví až teprve v zátěžových životních situacích. Dalším důležitým faktorem je také zmapování rodinných poměrů. Staří lidé si velmi těžko zvykají na jakékoliv nové skutečnosti týkající se jeho osoby, výjimkou nejsou ani neshody v rodině, úmrtí v rodině, rozpad rodiny, jiné zátěžové situace. A právě tyto neshody bývají jednou z nejčastějších příčin konfliktů, často se jedná o tzv. mezigenerační konflikty. U těchto skupin obyvatel jde o násilí nejméně postižitelné a uchopitelné, proto hraje velkou roli taktéž okolí, které může mnohé znaky vypozařovat, a právě ono může být osobou, která na jednání upozorní. Jde především o případy, kdy se agresor snaží ovládnout oběť a jedná z pozice moci. *„Ve společnosti jsou zakořeny mýty o domácím násilí, především rozšířené přesvědčení, že násilí v rodině je záležitostí soukromou, že si o něj oběť mnohdy koleduje a vychází z hesla – škoda každé rány, která padne vedle.“*⁴⁴

3.8. Rizikové faktory oběti a pachatele

Rizikovými faktory se rozumí náchylnost/nenáchylnost stát se obětí nebo iniciátorem zneužívání, týrání. *Jedná se o tzv. kriminogenní proměnné.*⁴⁵ K největším rizikům u obětí patří věk nad 75 let, přítomnost deprese, demence, teprve poté následují zdravotní problémy, osamělost, soužití s agresorem a závislost na něm, poruchy kognitivních a komunikačních schopností. Jedná se také o osobnostní charakteristiky, jimiž oběť agresí provokuje nebo ji navozuje.⁴⁶

⁴⁴ Buriánek a kol., 2006. s. 82-85.

⁴⁵ Buriánek a kol., 2006. s. 83.

⁴⁶ Kalvach a kol., 2008. s. 260-261.

Naopak pachatelovy podněty jsou současný stres, syndrom vyhoření, poruchy chování, bludy, alkoholismus, psychická labilita, finanční závislost na oběti, sociální izolace, nízká intelektová úroveň. Týrání se často dopouštějí i ženy. U seniorů pachatelů je typický pokles kognitivních schopností, destruktivní chování, ale také přetížení.⁴⁷

3.9. Možné nástroje řešení:⁴⁸

- Trvalá osvětová činnost, objasňování tohoto jevu veřejnosti, zveřejňování svědectví v médiích, netajit jednotlivé případy.
- Spolupráce policie, jednotlivých poskytovatelů sociálních potřeb při pomoci obětem násilí.
- Rozvoj telefonických krizových služeb, které by zabezpečovaly anonymitu volajícího.
- Zákon, který by umožňoval přemístit ohroženou osobu do chráněného místa.
- Zákon umožňující sankcionalizaci zaměstnanců sociálních a zdravotnických služeb.
- Identifikace rizikových oblastí a práce s nimi.

3.9.1. Krizová pomoc, kam se senioři mohou obrátit⁴⁹

Jak již bylo výše uvedeno, specializované pracoviště, které by se zaměřovalo pouze na problematiku týrání seniorů, prevenci a následnou pomoc, v České republice neexistuje.

Osoby se při fyzické újmě mohou obrátit samozřejmě na lékaře, na zdravotnické zařízení a je vhodné útok také oznámit policii, která je, stejně jako zdravotní služba, k dispozici 24 hodin denně. Některé důležité kontakty v případě výskytu domácího násilí jsem uvedla v příloze č. 3. - Informační tabulka týkající se domácího násilí. Senioři mohou také využít Linku důvěry pro dospělé, jejíž kontakty jsou uvedeny v každém telefonním seznamu. Dále se mohou obracet na občanské sdružení Život 90, Alzheimerovskou skupinu, Pomoc českého červeného kříže seniorům, Svaz důchodců ČR, kde jsou poskytovány především právní a sociální rady. Přímo v Olomouci tato

⁴⁷ Kalvach a kol., 2004. s. 261.

⁴⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností, 2006. s. 65.

⁴⁹ Tošnerová, 2002. s. 51-58.

právní a sociální poradna Svazu důchodců nepůsobí, ale můžeme ji najít například v Brně, Rožnově pod Radhoštěm či v Břeclavi. Naproti tomu zde v Olomouci najdeme mnohem známější organizaci, a to Bílý kruh bezpečí, dále jen BKB. Jde o občanské sdružení zaměřené na pomoc obětem trestné činnosti, která buduje síť poraden. BKB spolupracují dobrovolní poradci, právníci, psychologové, policisté, lékaři. BKB nabízí právní informace, konzultace s psychologem, praktické rady, v době, kdy ji oběť nejvíce potřebuje, morální podporu. Bílý kruh bezpečí funguje od roku 1997. Mezi další významné aktivity BKB patří zavedení telefonní linky pro oběti domácího násilí, nazývaná DONA, která je adekvátní reakcí společnosti na vytváření pomoci obětem domácího násilí.

Jiným typem poradny jsou Občanské poradny, které poskytují informace a rady všem, kdo se na ni obrátí. Jsou nezávislým bezplatným místem důvěrné a nestranné pomoci. Občanské poradny se nacházejí na nejméně 21 místech České republiky, včetně na území města Olomouce.

V neposlední řadě se poškození mohou obrátit na organizaci ELPIS, což je Psychoterapeutická a sociálně-právní poradna pro oběti násilí, trestných činů, týrání a zneužívání, která má své sídlo na severní Moravě, konkrétně v Karvině a Havířově. Z právního i psychologického hlediska je však velmi těžké starému člověku, který se stal obětí násilného či psychického týrání, pomoci. Jde většinou o latentní případy, které se jen těžko dokazují nebo vůbec nevyjdou najevo.

4 Analýza a interpretace výsledků

4. 1. Cíl práce a dílčí úkoly

Hlavním cílem práce bylo zjištění incidence násilí na seniorech, typy násilných aktů v Domově důchodců v Prostějově. Důraz byl kladen jak na fyzické násilí, tak na kontrolující jednání a psychické násilí.

Dílčí úkoly:

1. Popsat a zjistit kdo, jakými typy násilí týrá a zanedbává seniory.
2. Zjistit četnost výskytu tohoto jevu ve sledované lokalitě.
3. Určit ohroženější pohlaví.
4. Zjistit, zda se s týráním, zanedbáváním senioři svěřují.

4. 2. Charakteristika respondentů a kritéria dotazníku

Dotazníkové šetření proběhlo v období od června do října 2009 v zařízení pro seniory, konkrétně v Domově důchodců v Prostějově. Celkový počet respondentů, kteří na dotazník odpověděli, bylo 72 z celkového počtu 120 oslovených, tj. 60%.

Charakteristika souboru:

1. pohlaví: muži i ženy
2. soběstačnost: soběstační jedinci
3. žijící v Domově důchodců v Prostějově
4. ve věku 65let a více

I když zařízení, v němž výzkumné šetření proběhlo, obývalo přes 230 seniorů, nebylo možno se všemi těmito respondenty dotazník uskutečnit.

Někteří senioři nebyli v danou dobu přítomni, jiní z různých důvodů odmítli.

Vyloučení byli senioři s demencí, dále s dispozicí, která znemožňovala vyplnění dotazníků, například velmi silná nedoslýchavost. Na doporučení vrchní sestry jsem vynechala osoby trvale upoutané na lůžko.

Respondenti otázky zodpovídali samostatně, anonymně. V mnoha případech byla potřeba interakce nebo byl dotazník vyplněn pouze mou osobou na základě zjištěných informací od daného jedince.

Téměř všechny otázky byly kladeny s možnostmi výběru, v otevřených otázkách záleželo na respondentovi, zda odpověděl, či ne.

Návštěvy jednotlivých klientů probíhaly přímo v osobních pokojích respondentů na základě uvedení vrchní sestrou, abych předešla případným nedorozuměním. Po představení a krátkém seznámení jsem přistoupila k samotnému dotazníku. Na závěr následovalo několik minut rozhovoru, který mi upřesnil a ujasnil odpovědi dotazovaného.

4. 3. Charakteristika organizace

Výzkum a sběr dat proběhl v Domově důchodců v Prostějově na Nerudově ulici, otevřen byl na jaře roku 1985. Zařízení je určeno pro 250 seniorů, avšak v době výzkumu čítal počet ubytovaných 231. Klienti byli ubytováni v jednolůžkových nebo dvoulůžkových pokojích se základním vybavením, s kuchyňskou linkou a sociálním zařízením.⁵⁰

Tento domov důchodců poskytuje pobytovou péči klientům starších 60 let, po přiznání starobního důchodu, kteří jsou příjemci příspěvku na péči na základě zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách.⁵¹

4. 3. 1. Poslání zařízení⁵²

Posláním Domova důchodců Prostějov je podpora a udržení soběstačnosti v rámci schopností uživatele a možností poskytovatele. Prostřednictvím služeb se snaží o vytvoření a zabezpečení podmínek pro důstojný život seniorů využívajících sociálních služeb zařízení, které se co nejvíce přibližují k životnímu standardu běžné populace, usilují o zmírnění jejich sociálního vyloučení. Klade důraz na individuální potřeby jednotlivých uživatelů, na jejich požadavky a práva, s přihlédnutím k fyzickým, zdravotním a psychickým možnostem a schopnostem každého uživatele.

Cíle poskytované služby, které DD zabezpečuje:⁵³

- *Podpora soběstačnosti uživatele a zajištění podmínek pro rozvoj jeho osobnosti.*
- *Pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu.*

⁵⁰ www.domovpv.cz

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

- *Respektování a pomoc při uplatňování práv uživatelů při plánování a průběhu poskytování sociální služby.*
- *Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.*
- *Trvale rozvíjet osobnost uživatelů s přihlédnutím k jejich fyzickým, zdravotním a psychickým možnostem a schopnostem.*
- *Vytváření podmínek pro důstojný život uživatelů, zmírnění jejich sociálního vyloučení a zvyšování kvality jejich života.*
- *Organizování volnočasových aktivit, kulturního a společenského vyžití, rekreací uživatelů.*

4. 4. Metodologie výzkumu

Pro dosažení stanovených cílů bakalářské práce jsem použila nejčastěji využívanou techniku sběru dat, metodu anonymního dotazníkového šetření. Výhodou této efektivní metody je vysoký počet oslovených respondentů v krátkém časovém horizontu. Nevýhodou této metody je nemožnost ověřit si správnost získaných odpovědí.

Dotazník může být definován jako *jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace*.⁵⁴

Jeho hlavními složkami jsou údaje, interpretační postupy, jimiž docházíme k výsledkům a teoriím, a písemné a ústní zprávy, ze kterých je vyvozen patřičný závěr.⁵⁵

Připravila jsem 100 dotazníků pro seniory žijící v sociálním zařízení. Tyto jsem distribuovala a vyhodnocovala v období měsíce června až srpna 2009. Metoda umožňuje proniknout do skupiny, získat důvěru a více informací, které by při neosobním kontaktu mohly být opomenuty. Průzkum jsem prováděla v Domově důchodců v Prostějově. Dotazníky jsem s respondenty vyplňovala osobně. Ze 100 dotazníků bylo vyplněno 72. Hlavními důvody, proč respondenti nechtěli vyplnit dotazník, byl nezájem a nechut'. Jedna oslovená seniorka se bála, že uvedené informace budou zneužity.

⁵⁴ Strauss, Corbinová, 1999. s. 10.

⁵⁵ Tamtéž, s. 12.

Dotazník obsahuje celkem 13 položek. První dvě otázky jsou identifikační, zjišťující věk, pohlaví. Ostatní otázky v dotazníku se zaměřují na problematiku týrání a zanedbávání.

Obsahuje dle možnosti odpovědí 11 uzavřených otázek, 2 otázky jsou otevřené. Pro doplnění a upřesnění otázek jsem s dotazovanými respondenty vedla ještě krátce rozhovor, abych si ujasnila dané odpovědi. V dotazníku, protože byl určen pro seniory, jsem použila zejména škálu Ano x Ne, některé otázky jsou však vedeny formou výběru odpovědi z několika nabízených z důvodu přesnější informace. Dosažené výsledky z jednotlivých otázek jsem zaznamenala do tabulek a grafů. Tabulky jsou uváděny v absolutních i relativních četnostech. Grafy jsou uváděny v relativních četnostech.

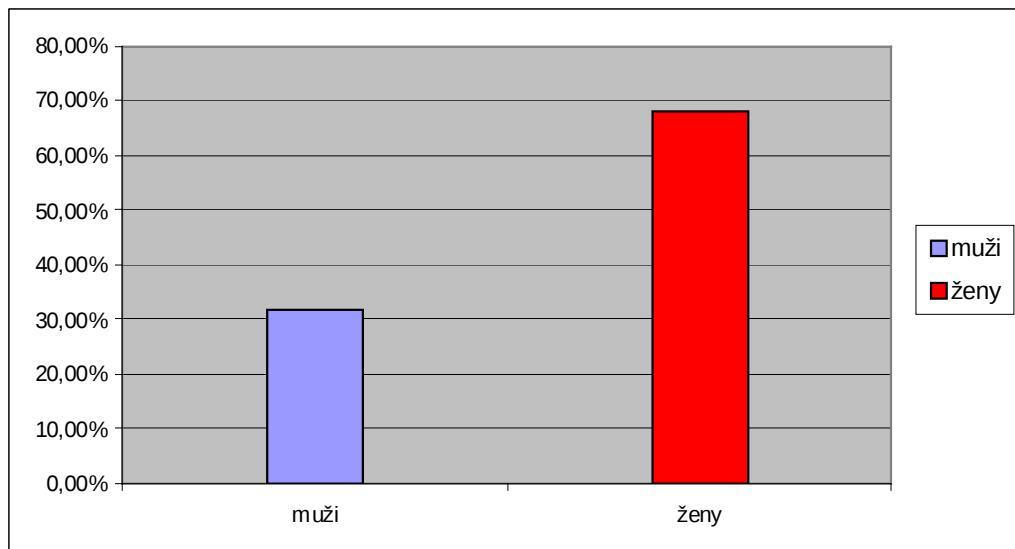
5 Výsledky práce

Dotazníková položka č. 1. Pohlaví?

Tabulka č. 1 Pohlaví respondentů

Pohlaví	n	%
Muž	23	31,94
Žena	49	68,06
Celkem	72	100

Graf č. 1. Pohlaví respondentů

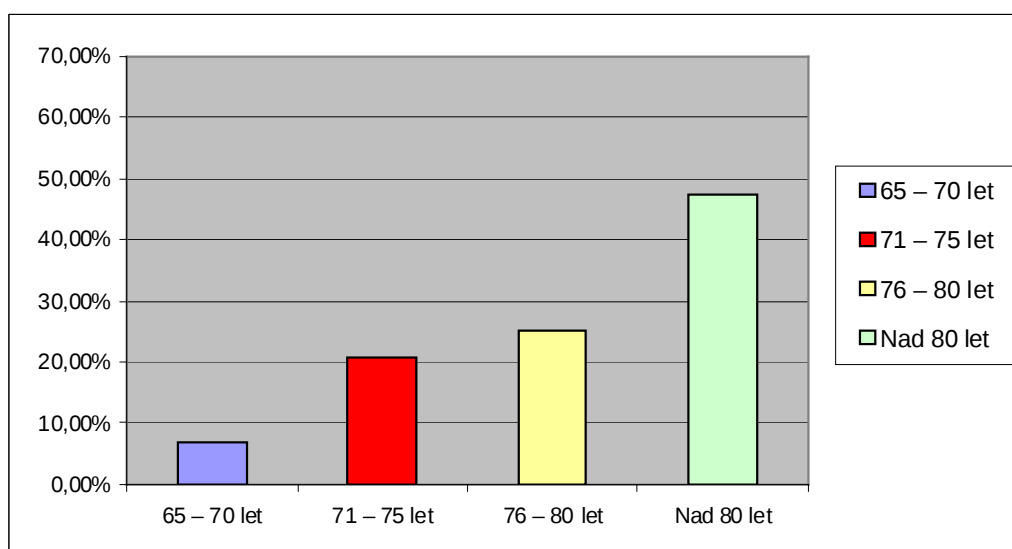
Zkoumaný soubor tvořilo 49 žen, tj. 68,06% a 23 mužů, tj. 31,94%.
Ženy převažovaly i v celkovém počtu seniorů v domově důchodců.

Dotazníková položka č. 2 Kolik je Vám let?

Tabulka č. 2. Věkové zastoupení respondentů

Věk	n	%
65 – 70 let	5	6,94
71 – 75 let	15	20,83
76 – 80 let	18	25,00
Nad 80 let	34	47,22
Celkem	72	100

Graf č. 2. Věk respondentů

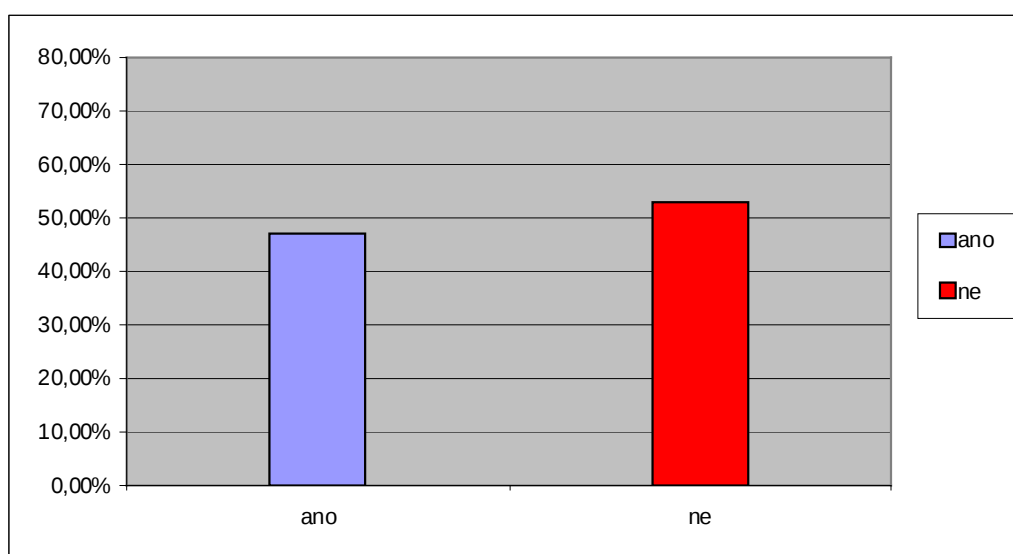
Největší zastoupení respondentů bylo ve skupině nad 80let – 34 osob, tj. 47,22%. Druhou nejpočetnější skupinou byli respondenti ve věku 76-80let – 18 osob, tj. 25%. Věkové zastoupení 71-75let tvořilo 15 dotazovaných, tj. 20,83%. U skupiny 65-70 let to bylo 5 dotazovaných, tj. 6,94%. Věková struktura měla tedy stoupavý charakter.

Dotazníková položka č. 3. Sledujete kriminalitu ve společnosti?

Tabulka č. 3. Sledovanost kriminality

Sledovanost kriminality	n	%
Ano	34	47, 2
Ne	38	52, 8
Celkem	72	100

Graf č. 3. Sledovanost kriminality

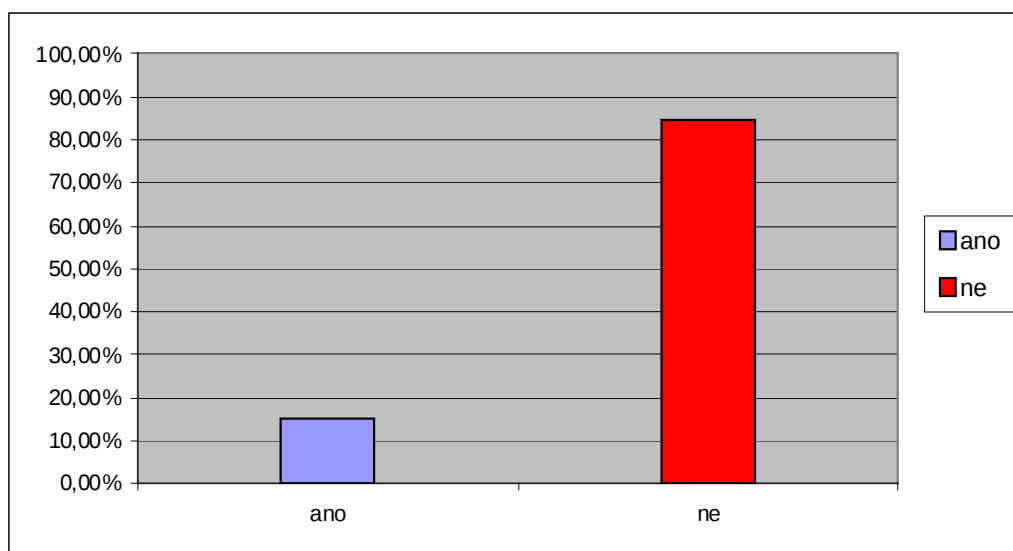
Celkem 34 respondentů, tj. 47,2% odpovědělo, že se o kriminalitu zajímají. 38 osob, tj. 52,8% odpovědělo na tuto otázku záporně.

Dotazníková položka č. 4. Máte osobní zkušenost s nějakým druhem protispolečenského jednání, které se týkalo Vás osobně jako poškozených, jako např. byl/a jste okraden/a, podveden/a, fyzicky napaden/a, atd.?

Tabulka č. 4. Osobní zkušenost s protispolečenským jednáním

Zkušenost	n	%
Ano	11	15,28
Ne	61	84,72
Celkem	72	100

Graf č. 4. Zkušenost s protispolečenským jednáním

Z dotazovaného souboru odpovědělo 61 osob, tj. 84, 72% na otázku, zda se i osobně setkali s protispolečenským jednáním, záporně. 11 dotazovaných, tj. 15,28% se s takovýmto jednáním setkalo.

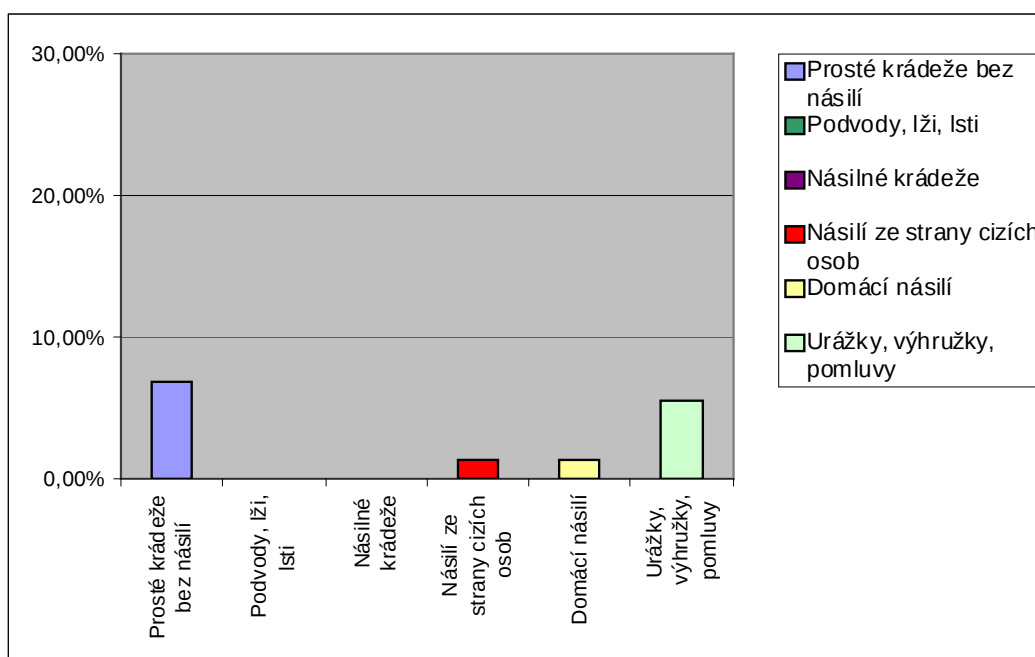
Na dotazníkovou položku č. 5 až č. 11 odpovídali z hlediska významu pouze ti respondenti, kteří na otázku č. 4 odpověděli „ano“. Tj. 11 dotazovaných, což odpovídá 15,28%.

Dotazníková položka č. 5. O jaké jednání se jednalo?

Tabulka č. 5. Druh protispolečenského jednání

Druh	n	%
Prosté krádeže bez násilí	5	6,94
Podvody, lži, lsti	0	0
Násilné krádeže	0	0
Násilí ze strany cizích osob	1	1,39
Domácí násilí	1	1,39
Urážky, výhrůžky, pomlvy	4	5,56
Celkem	11	15,28

Graf č. 5. Druh protispolečenského jednání, se kterým měli respondenti zkušenost

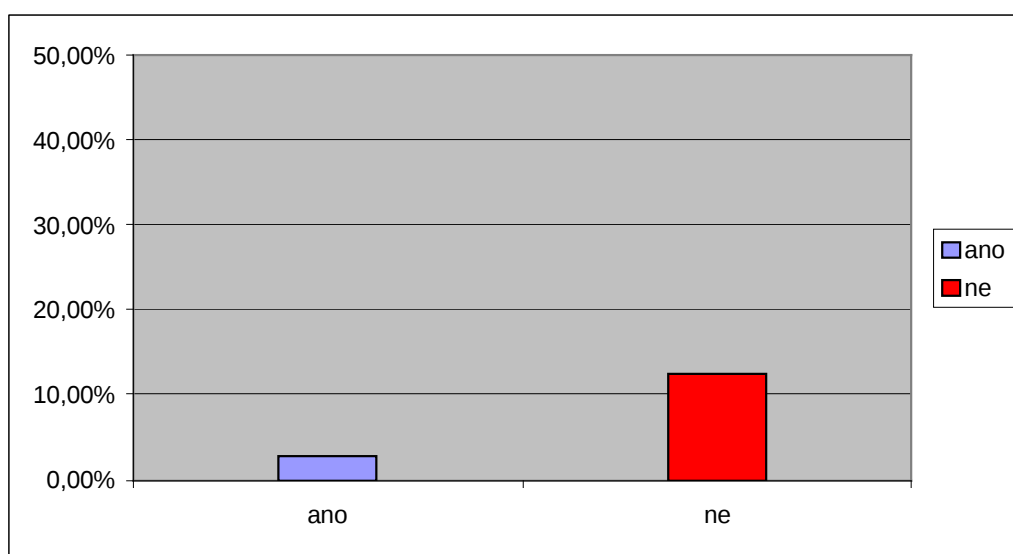
Nejvíce respondentů, 5 osob, tj. 6,94% z těch, kteří se s protispolečenským jednáním setkali osobně, mělo zkušenost s prostými krádežemi bez násilí. 4 osoby, tj. 5,56% se setkaly s výhrůžkami, urážkami a pomluvami. 1 osoba, tj. 1,39% měla zkušenost s násilím ze strany cizích osob a 1 osoba, tj. 1,39% se setkala s domácím násilím.

Dotazníková položka č. 6. Byl pachatelem někdo z Vaší rodiny nebo blízký?

Tabulka č. 6. Příbuzenský vztah s pachatelem

Příbuzenský vztah s pachatelem	n	%
Ano	2	2,78
Ne	9	12,50
Cekem	11	15,28

Graf č. 6. Příbuzenský vztah s pachatelem

Celkem 9 dotazovaných, tj. 12,5% se s pachatelem, který způsobil protiprávní jednání, neznalo. 2 osoby, tj. 2,78% pachatele znaly. Jednalo se převážně o rodinné příslušníky.

Dotazníková položka č. 7. Napište prosím přibližný věk „pachatele“.

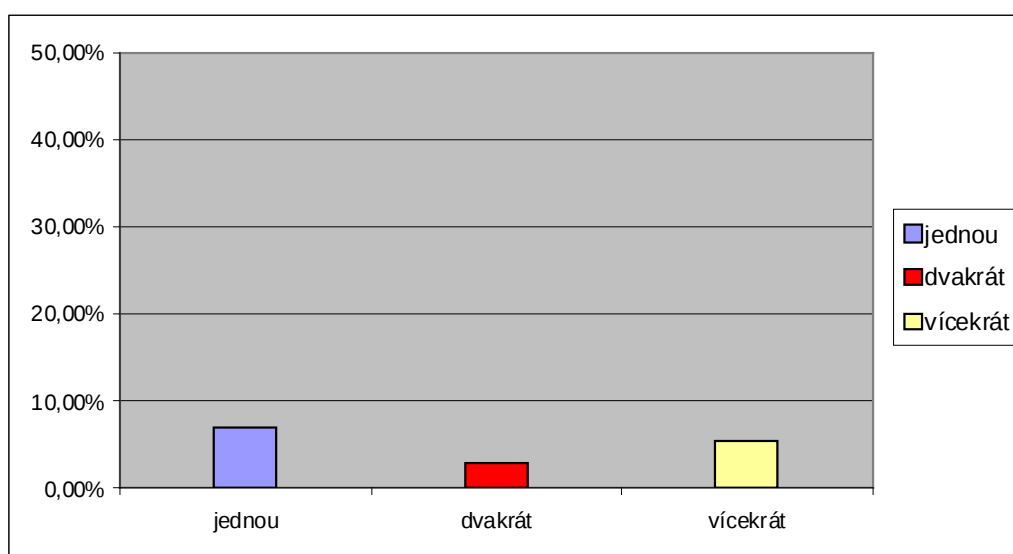
Na tuto otázku č. 7, zda si respondenti pamatují nebo registrovali věk pachatele, a která byla volně otevřená, uvedlo odpověď 8 poškozených. Mladší věk pachatele, tedy zhruba 15 – 20let uvedli pouze 2 respondenti, věk kolem 30let uvedli také 2 respondenti a věk pohybující se kolem 60 – 70let uvedli 4 dotazovaní.

Dotazníková položka č. 8. Kolikrát k tomuto jednání došlo?

Tabulka č. 7. Četnost útoku

Četnost útoků	n	%
Jednou	5	6,94
Dvakrát	2	2,78
Vícekrát	4	5,56
Celkem	11	15,28

Graf č. 7. Četnost útoku na poškozených osobách

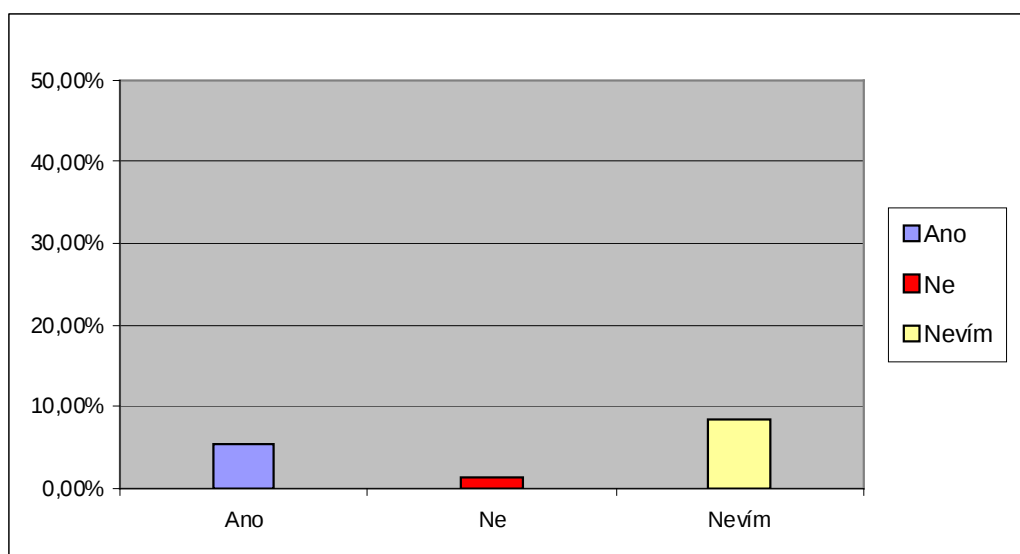
Jednočetný útok vykazovalo 5 osob, tj. 6,94%. S dvojnásobným napadením se setkaly 2 osoby, tj. 2,78% a vícekrát napadeno byly 4 osoby, tj. 5,56%.

Dotazníková položka č. 9. Myslíte si, že pachatel zneužil Vaší fyzické nedostačivosti?

Tabulka č. 8. Útok z fyzické nedostačivosti

Útok z důvodu fyzické nedostačivosti	n	%
Ano	4	5,56
Ne	1	1,39
Nevím	6	8,33
Celkem	11	15,28

Graf č. 8. Útok z fyzické nedostačivosti

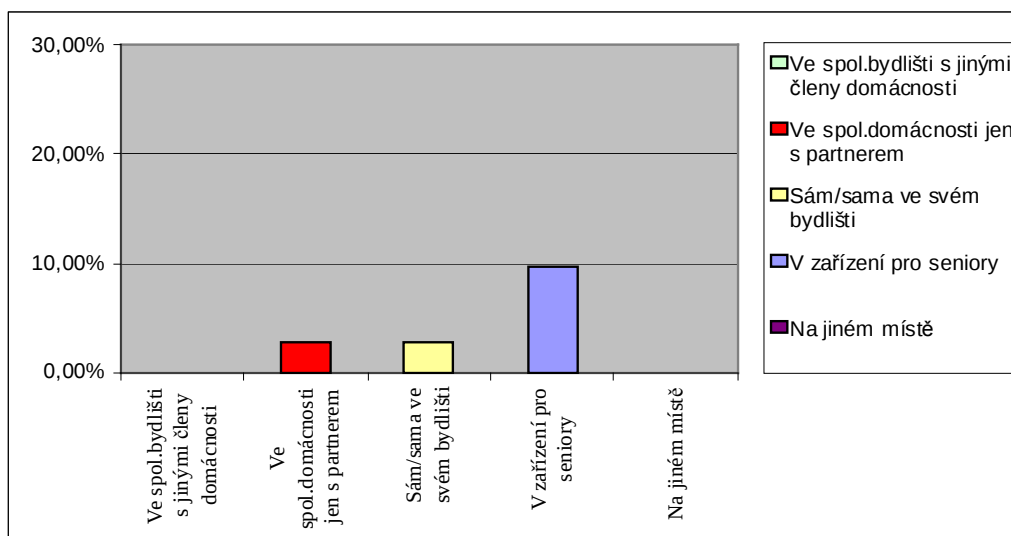
Dle 4 osob, tj. 5,56% byl útok veden právě z fyzické nedostačivosti. 1osoba, tj. 1,39% si nemyslí, že důvodem útoku by byla právě fyzická nedostačivost a 6 osob, tj. 8,33% odpovědělo, že neví.

Dotazníková položka č. 10. Kde jste bydlel/a v době, kdy došlo k Vámi výše zmíněnému poškození práv?

Tabulka č. 9. Bydliště v době útoku

Bydliště	n	%
Ve spol. bydlišti s jinými členy domácnosti	0	0
Ve spol. domácnosti jen s partnerem	2	2,78
Sám/sama ve svém bydlišti	2	2,78
V zařízení pro seniory	7	9,72
Na jiném místě	0	0
Celkem	11	15,28

Graf č. 9. Bydliště v době útoku

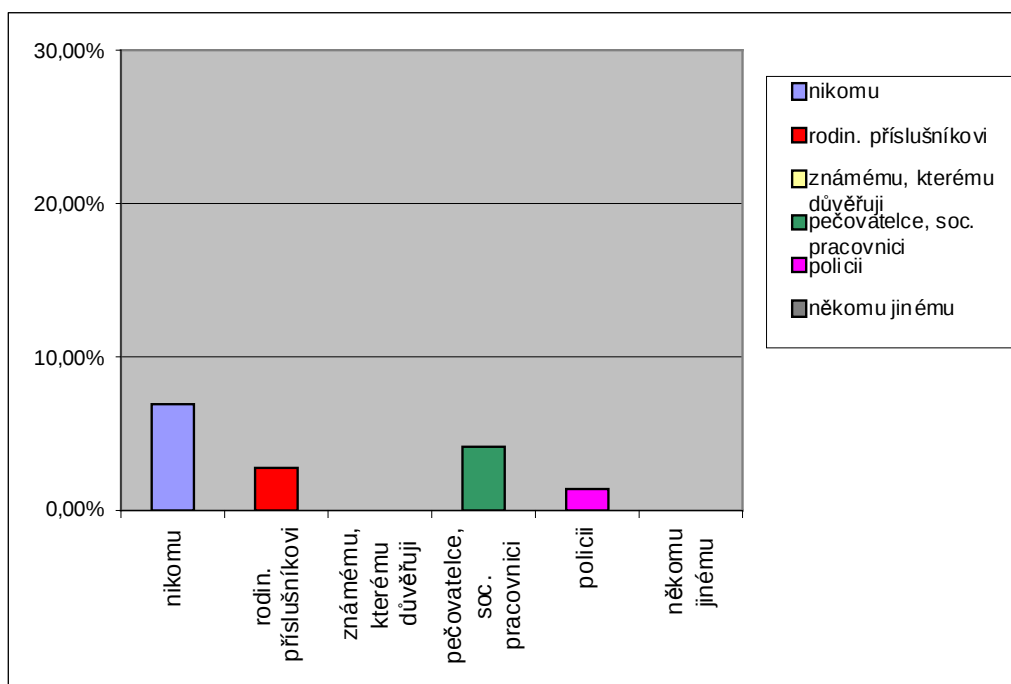
Celkem 7 osob, tj. 9,72% uvedlo, že v době útoku bydlelo v zařízení pro seniory, 2 dotazovaní, tj. 2,78% bydlelo ve společné domácnosti jen s partnerem a 2 respondenti, tj. 2,78% bydleli sami ve svém bydlišti.

Dotazníková položka č. 11. Jestliže někdo zneužil v poslední době Vašeho stáří výše uvedeným jednáním – byl/a jste okraden/a, podveden/a, fyzicky napaden/a atd., komu jste se s touto skutečností svěřil/a ?

Tabulka č. 10. Osoba, které se senior svěřil

Osoba, které se senior svěřil	n	%
Nikomu	5	6,94
Rodinnému příslušníkovi	2	2,78
Známému, kterému důvěřuji	0	0
Pečovatelce, soc. pracovníci	3	4,17
Policii	1	1,39
Někomu jinému	0	0
Celkem	11	15,28

Graf č. 10 Osoba, které se senior svěřil

Nejvíce poškozených, 5 osob, tj. 6,94% se nesvěřilo nikomu. Druhou skupinou byly osoby, které se svěřily pečovatelce nebo sociální pracovníci, tvoří ji 3 osoby, tj.

4,17%. Osoby, které se svěřily rodinnému příslušníkovi, tj. 2, zastupují 2,78%. 1 osoba, tj. 1,39% se svěřila policii. Známemu, nebo jiným osobám se dotazovaní nesvěřovali.

Dotazníková položka č. 12. Napište prosím, jaká opatření by se dala učinit, aby k protiprávnímu jednání na seniorech nedocházelo?

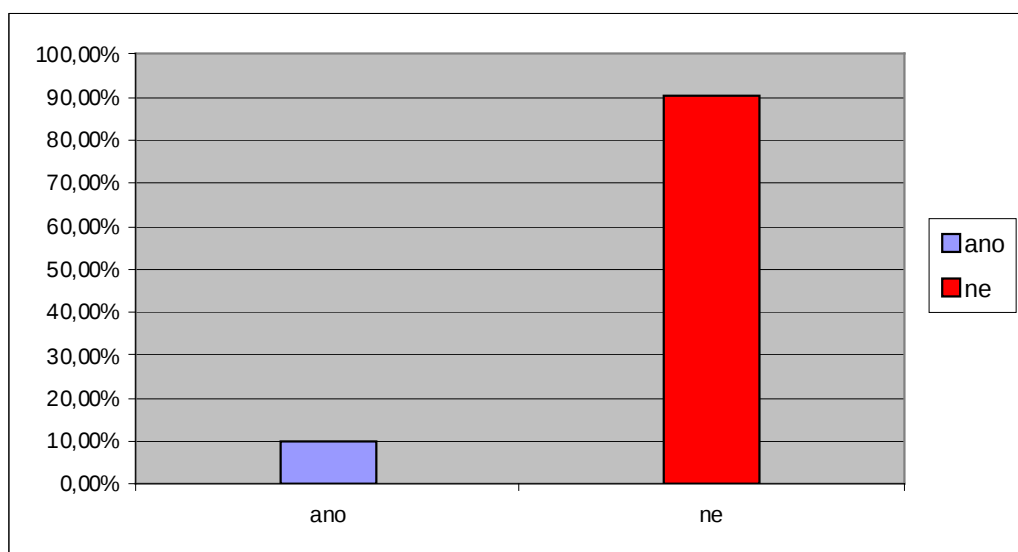
Tato otázka byla zcela otevřená a dotazovaní zde mohli poznamenat své názory, nápady, či poznatky. 51 dotazovaných, tj. 70,83% na danou otázku neodpovědělo, 12 dotazovaných, tj. 16,67% odpovědělo, že je žádné opatření nenapadá, ale určitě by se něco dělat mělo, 4 osoby, tj. 5,56% odpověděly, že by v této oblasti měla být přísnější legislativa, 2 osoby, tj. 2,78% jako svou odpověď uvedly větší kontrolu osob v zařízeních pro seniory, protože se jim mohou cizí osoby dostat až do pokoje. 2 osoby, tj. 2,78% řekly, že je to výchovou dané mládeže a 1 osoba, tj. 1,39% uvedla, že by chtěla více policistů na veřejných místech.

Dotazníková položka č. 13. Požadovala po vás rodina neopodstatněnou finanční pomoci?

Tabulka č. 11. Finanční výpomoc

Požadování neopodstatněné finanční výpomoci rodiny	n	%
Ano	7	9,72
Ne	65	90,28
Celkem	72	100

Graf č. 11 Požadování finanční výpomoci od rodiny

Od více jak poloviny, 65 respondentů, tj. 90,28% nevyžaduje rodina finanční výpomoc. Celkem 7 dotázaných, tj. 9,72% seniorů má zkušenost, že se rodina od nich dožadovala finanční výpomoci.

5. 1. Shrnutí výsledků a diskuze k výsledkům výzkumu

Při hodnocení jsem vycházela z poznatků jednotlivých položek dotazníku. Výsledky dotazníkového šetření jsou více než varující. Z dotazovaných respondentů se téměř **jedna šestina seniorů setkala s jevem zneužívání, týrání a zanedbávání**, což je markantní. Nejčastěji zmiňovanou skutečností bylo, že senioři byli okradeni, při čemž nešlo přímo o násilnou krádež, ale určitým způsobem také k fyzickému kontaktu několikrát došlo. Zde je nutné se zamyslet nad tím, jak moc jim k tomuto senioři dávají příležitost a stávají se tak „snadnou kořistí“. Z tohoto důvodu jsem v příloze č. 2 zpracovala rady a náměty pro seniory, kterými by mohli více chránit svůj majetek a peníze. Nejde o závratné náměty a myšlenky, ale mnohdy si senior ani neuvědomuje, jak tyto obyčejné činnosti hrají svou úlohu.

Druhým nejvíce zmiňovaným jevem vyplývajícím z položky č. 4 bylo psychické, citové týrání seniora, což jsem také očekávala. Jde o těžko postižitelnou formu týrání, která se samotná těžko prokazuje, natož aby ji senioři chtěli nějakým způsobem řešit a dokazovat. Mezi možné důvody podprezentovanosti evidence sledovaného jevu může patřit stud respondentů, obava plynoucí ze vztahu závislosti na pachateli. Svou roli může hrát také falešná víra, že se tak jednalo o jedinečný excus. Osoba se tak může rychle dostat do začarovaného kruhu.

Mezi méně zmiňované bylo uvedení domácího násilí a násilí ze strany cizí osoby. Na tuto položku opověděli pozitivně dvě osoby. Musím uvést, že respondent uvádějící, že se setkal s domácím násilím, byl v době provádění výzkumu z této zkušenosti opět vyděšen a bylo vidět, že jsem v něm probudila zlé vzpomínky. Osoba uvádějící násilí ze strany cizí osoby zmiňovala, že šlo o přímé napadení jeho osoby z důvodu neshody s mladými lidmi na ulici.

Na otázku zjišťující totožnost pachatele se nevyskytuje stejnorodá odpověď. Respondenti uvedli, že agresorem byli především cizí lidé, 12,5% (z 15,28% poškozených). Převažovali osoby staršího věku (60+), ale výjimkou nebyly ani osoby do patnácti let, či středního věku. Ve všech případech hovoří o zkušenosti častěji ženy než muži, na tuto otázku odpověděl kladně pouze jeden muž. Zřejmě je to dáno převahou ženského pohlaví v domově důchodců a také převahou vyplněných dotazníků ženami. Tato položka není tedy zcela objektivní.

Velice zarážející je, že šest osob (tj. více než polovina, která se s protiprávním jednáním setkala) byla ohrožována opakovaně. Což souvisí také s dalším poznáním, že senioři, kteří se s protiprávním setkali, se s tímto nikomu nesvěřili v téměř polovině případů, což může být příčinou právě opakovaného útoku, a je proto nutné, aby byly zaváděny programy, edukace v této problematice, byla rozvíjena komunikace seniorů a podpora soběstačnosti a autonomie.

Dalším závažným zjištěním bylo, že 9,72% osob (z 15,28% poškozených) se s protiprávním jednáním setkalo právě v období pobytu v domově důchodců. Zde už nebylo rozlišeno, zda se jednalo o zaměstnance sociálního zařízení, spolubydlící, či osoby z okolí, ale vzhledem k odpovědím, že se osoby převážně s agresorem neznali, vyplývá, že se o zaměstnance daného sociálního ústavu nejednalo.

Jak již bylo uvedeno v teoretické části, finanční zneužívání seniorů zvaný jako fenomén, se v této práci také potvrdil. Téměř jedna desetina z celkového počtu dotazovaných (72) dává své rodině peníze, i když neví, k čemu je potřebují. Senioři jejich jednání také obhajují a typické jsou výroky jako: „*já už je nepotřebuji, tak proč bych jim je nedala*“, nebo „*je to přece moje rodina*.“

Otázka týkající se prevence nebo opatření, které by mohli problematiku týrání, zneužívání zmírnit, či jí přímo předcházet, nesklidila výrazný ohlas ani poznatky. Převážná část dotazovaných vůbec neodpověděla, podíl respondentů uvedlo, že by se mělo něco dělat, ale neví konkrétně co. Podstatně menší počet osob uvedlo, že by uvítali změnu legislativy, přísnější kontroly v sociálních zařízeních a obecně větší dohled policie.

6 Závěr

Bakalářskou prací, kterou jsem nazvala „Problematika týrání seniorů“, jsem chtěla zjistit, jakou formou jsou senioři týráni, kdo bývá pachatelem tohoto jednání, které pohlaví je více ohroženo a zda se s těmito nepříjemnými zážitky senioři svěřují.

Takto jsem si také stanovila i cíle pro práci. Domnívám se, že na základě dostupných informací jsem cíle práce splnila. Senioři jako agresory označili především cizí osobu. Ze zjištěných výsledků vyplývá, že jednou z nejčastějších forem týrání je týrání fyzické spojené především s krádežemi, dále poté i psychické, které se projevuje vyhrožováním i manipulací či vulgárními projevy vůči seniorovi.

Stanovit, zda je více ohroženější ženské či mužské pohlaví by bylo z výsledků šetření neobjektivní z důvodu převažujícího počtu žen odpovídajících na dotazník.

Taktéž dotazníková forma, přiložená v příloze č. 1, je dalším omezením, může zkreslovat informace, neboť stanoví hranice výběru. Tento argument by neměl hrát ale až takovou roli, jelikož byl se seniory veden také rozhovor, a v případě, že respondent se neztotožňoval ani s jednou možností dotazníku, byla tato zaznamenána do archu.

Většina respondentů mimo dotazníkové šetření uvádělo, že pobyt v domově pro seniory zvolila z vlastní iniciativy, i když se nabízí varianta, zda tito senioři nebyli k pobytu nuceni či směřováni svým okolím nebo zde sehrála úlohu osoba zprostředkovatel či zrovna kvůli výskytu nežádoucího chování v domácím prostředí, zvolila raději sociální péči. Tímto tématem se má bakalářská práce nezabývala, ale určitě by byla zajímavým podnětem zkoumání.

Ke konci bych chtěla podotknout, že malé výzkumné sondy tohoto typu jsou pro společnost určitě přínosem a dostanou se tak do povědomí více lidem, ale domnívám se, že by se touto problematikou mělo zabývat celostně v rámci celé České republiky i mimo ni. Důležitá je také interakce multidisciplinárního týmu v oblasti prevence a řešení, který se bezpodmínečně se seniory stýká více než kdo jiný.

7 Výstup z bakalářské práce

Po vyhodnocení výsledků závěry ukazovaly především na to, že senioři nejsou bezprostředně týráni nebo zanedbávání, nebo jen v malé míře, ale především byli postiženi krádežemi, a to jak drobnými kapesními krádeži, tak odcizením větší hotovosti v domově, kde dříve bydleli, i v zařízení pro seniory. Tento trend nevykazují pouze závěry a výsledky práce, ale také dlouhodobější statistiky policejních oddělení nejen v Olomouckém kraji. Ze získaných statistik jsem zjistila, že drtivá většina trestné činnosti spáchané na seniorech se týká trestného činu „Krádež“ dle ustanovení § 205 novelizovaného Trestního zákona z roku 2009. Z dotazníkového šetření také vyplývá, že senioři, kteří se účastnili výzkumu, se s touto skutečností ve většině případů nesvěřili, což je také jedna z velkých chyb.

I když sdělovací prostředky ve spolupráci s Preventivní informační skupinou Policie ČR se snaží starší spoluobčany s touto problematikou dostatečně seznámit, a to jak prostřednictvím televize, rozhlasu, tiskovin, tak i prostřednictvím letáčků, které jsou přístupny na odděleních policie, na úřadech, si starší spoluobčané myslí, že toto protiprávní jednání nemůže postihnout právě je. Ale bohužel se potvrzuje, že opak je pravdou.

Proto jsem se po vyhodnocení dotazníku, který jsem v bakalářské práci prováděla, rozhodla vytvořit preventivní body, kterými by se senioři mohli řídit, aby předcházeli nebo dokonce zabránili této činnosti. Prevenci jsem zpracovala formou speciálního letáku. Cílem této činnosti je, aby se tyto propagační materiály dostaly především do ústavu, ve kterém byl výzkum prováděn, a to zejména do rukou seniorů. Leták jsem se snažila navrhnout tak, aby zaujal.

Jak vyplynulo z výsledků výzkumu, senioři ve většině případů neuvedli možnosti, kterými by se dalo krádežím zamezit. Avšak na zvyšování vlastní bezpečnosti nepomyslel ani jeden respondent a je nutné je k těmto aktivitám vést a vysvětlit jim, co je účelem těchto činností. Většinou odpovědnost “shazovali” na jiné instituce jako je policie ČR nebo přímo ústav, ve kterém bydleli.

Dlouhodobým shromažďováním pramenů a informací týkající se této problematiky mě vedly ke stručnému vytyčení stěžejních bodů, kterými by se senioři v běžném životě i v krizových situacích mohli řídit.

Tyto body se týkají zejména:

- Zabezpečení bytu, domu seniora.
- Bezpečí na ulici.
- Ochrana majetku.

8 Použité odborné zdroje

1. BURIÁNEK, J. A KOL. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006. 108 s. ISBN 80-7254-914-6.
2. JELÍNEK, J. A KOL. *Trestní zákon a trestní řád*. Praha: Linde, 2008. 1136 s. ISBN 80-7201-731-4.
3. KALVACH, Z. ZADÁK, Z. JIRÁK, R. A KOL. *Geriatrické syndromy a geriatrický pacient*. Praha: Grada Publishing, 2008. 336 s. ISBN 978-80-247-2490-4.
4. KALVACH, Z. ZADÁK, Z. JIRÁK, R. A KOL. *Geriatric a Gerontologie*. Praha: Grada Publishing, 2004. 864 s. ISBN 80-247-0548-6.
5. KLEVETOVÁ, D. DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9.
6. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ VE SPOLUPRÁCI S ČESKOU GERIATRICKOU A GERONTOLOGICKOU SPOLEČNOSTÍ. *Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. Praha: MPSV, 2006. 137 s. ISBN 80-86878-52-X.
7. MARTINKOVÁ, M. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku*. Praha: Institut pro kriminologie a sociální prevenci, 2009. 98 s. ISBN 978-80-7338-087-8.
8. STRAUSS, S. CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Albert, 1999. 202 s. ISBN 80-85834-60-X.
9. STUART – HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. 319 s. ISBN 80-7178-274-2.
10. SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 284 s. ISBN 978-80-86429-62-5.

11. TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*. Praha: Univerzita Karlova, Ambulance pro poruchy paměti, 2002. 60 s. ISBN 80-238-9505-2.
12. VALENTA, M. RÁDLOVÁ, E. *III. Mezinárodní konference k problematice osob se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 448 s. ISBN 80-244-0547-4.
13. VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 233s. ISBN 978-80-210-4627-6.
14. VIDOVIČOVÁ, L. LORMAN, J. *Život v domovech pro seniory*. Praha: Úřad vlády ČR, 2006. 24 s. ISBN 978-80-87041-62-8.
15. VYKOPALOVÁ, H. *Násilí na seniorech*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 65 s. ISBN 80-244-0409-5.

Informační zdroje z internetových stránek:

16. *Stránky Domova důchodců v Prostějově* [online]. Aktualizováno 2008 [cit. 2010-02-19]. Dostupné z: <http://domovpv.cz/verzav>.
17. *Stránky Policie České republiky* [online]. Aktualizováno 2010 [cit. 2010-03-15]. Dostupné z: <http://policie.cz/obrazek/skladacka-titulni-jpg.aspx>.

9 Seznam příloh

1. Dotazník
2. Letáček vlastní tvorby
3. Informační tabulka týkající se domácího násilí
4. Fotografie pořízené při provádění výzkumu

Příloha 1

Dotazník

Vážený seniore,

jsem studentkou 2. ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a tímto Vás prosím o spolupráci formou vyplnění anonymního dotazníku. Zjištěné výsledky budou podkladem pro vypracování bakalářské práce týkající se incidence násilí na seniorech. Děkuji za spolupráci.

Romana Blahová
2. ročník
český jazyk – výchova ke zdraví

1) Pohlaví?

- a) Muž
- b) Žena

2) Kolik je Vám let?

- a) 65 – 70 let
- b) 71 – 75 let
- c) 76 – 80 let
- d) více

3) Sledujete vývoj kriminality ve společnosti?

- a) ano
- b) ne

4) Máte osobní zkušenost s nějakým druhem protispolečenského jednání, které se týkalo Vás osobně jako poškozených, jako např. byl/a jste okraden/a, podveden/a, fyzicky napaden/a, atd.?

- a) ano
- b) ne

- v případě, že jste na otázku č. 4 odpověděli „ne“, přejděte na otázku č. 12

5) O jaké jednání se jednalo?

- a) prosté krádeže bez násilí (v domě, na ulici,...)
- b) podvody (použití lži, lsti, atd.)
- c) násilné krádeže (přepadení,...)
- d) násilí ze strany cizích osob (fyzický útok)

- e) domácí násilí
- f) urážky, výhrůžky, pomlavy

6) Byl pachatelem někdo z Vaší rodiny nebo blízký?

- a) ano
- b) ne

7) Napište prosím přibližný věk „pachatele“:.....

8) Kolikrát k tomuto jednání došlo?

- a) jednou
- b) dvakrát
- c) vícekrát

9) Myslíte si, že pachatel zneužil Vaší fyzické nedostačivosti?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10) Kde jste bydlel/a v době, kdy došlo k Vámi výše zmíněnému poškození Vašich práv?

- a) ve společném bydlíšti s jinými členy rodiny
- b) ve společné domácnosti jen s partnerem
- c) sám/sama ve svém bydlíšti
- d) v zařízení pro seniory
- e) jinde, uveďte

11) Jestliže někdo zneužil v poslední době Vašeho stáří výše uvedeným jednáním – byl/a jste okraden/a, podveden/a, fyzicky napaden/a atd., komu jste se s touto skutečností svěřil/a ?

- a) nikomu, uveďte důvod
- b) rodinnému příslušníkovi
- c) známému, kterému důvěřuji
- d) pečovatelce, sociální pracovníci atd.
- e) policii
- f) někomu jinému – uveďte

12) Napište prosím, jaká opatření by se dala učinit, aby k protiprávnímu jednání na seniorech nedocházelo?

13) Požadovala po vás rodina neopodstatněnou finanční pomoci?

- a) ano
- b) ne

Prevence krádeží – rady pro seniory (informace pro občany)

Jak být v bezpečí doma nebo v ústavu

- uzamykejte hlavní vchodové dveře,
- důležitá telefonní čísla mějte poblíž telefonu, vždy po ruce,
- svůj byt zamykejte, zavírejte i v případě, že odcházíte jen na krátkou chvíli,
- udržujte dobré sousedské vztahy, soused může být tím prvním, kdo vám pomůže, pokud žijete sami,

- dveře neotvírejte automaticky bez zjištění toho, kdo je za nimi,
- cizí lidi nikdy nepouštějte do bytu, i když budou sebemilejší,
- jmenovku na dveřích můžete uvádět v množném čísle, pokud žijete sám/a např. Pavelcovi,
- nevěřte podomním prodejcům a nepouštějte si je do domu nebo bytu, nedávejte těmto osobám žádné peněžní zálohy a nezmiňujte se, kolik peněz máte doma.

Zabezpečení a ochrana majetku

- nechte si nainstalovat panoramatické kukátko – umožní vám dobře vidět, kdo je za dveřmi,
- použitím pojistného řetízku na dveřích můžete vyřídit mnoho záležitostí i bez toho, abyste plně otevřel/a,
- peníze, či větší obnosy si ukládejte do banky, v případě, že máte doma ceniny či jiné drahé věci, raději si tyto vyfotografujte – umožní to lépe jejich identifikaci a následné pátrání po nich,
- v době nepřítomnosti v bytě je dobré si pořídit elektronické spínací zařízení, které v určitou dobu samo rozsvítí světlo, televizi, kdy tímto budíte pocit, že jste doma.

Bezpečně na ulici

- nenoste u sebe větší finanční hotovost, pokud tuto hotovost potřebujete odnést např. do banky, požádejte někoho známého, z rodiny, aby vás doprovodil,
- peníze, klíče, doklady nenechávejte bez dohledu a noste je v uzavřené tašce,
- nezdržujte se v místech, kde se vyskytuje málo lidí,
- snažte se vyhnout tmavým ulicím, parkům, vchodům do domu, může zde čekat nebezpečí,
- tašku si držte pevně, nejlépe pod paží, tašku nenoste na rameni směrem do vozovky, někdo by vám jí mohl vytrhnout,
- nejezděte výtahem s neznámou osobou,
- peněženku nenechávejte na povrchu tašky (především v supermarketech) v kabelce noste slzný sprej, pepřový sprej, který můžete v případě ohrožení použít.

Informační tabulka týkající se domácího násilí⁵⁶

Kdo může pomoci a jak?

Zdravotnická zařízení

- v případě poranění způsobeného v důsledku páchaného násilí je vhodné vyhledat ihned lékařské ošetření a v jeho rámci uvést pravdu o skutečných příčinách potíží či zranění. Lékařská zpráva může mít jako důkazní materiál velký význam.

Kontakt: 155

Krizová centra

- nabízí s cílem získání psychické stability pomoc osobám v krizi formou:
- psychologických (a v některých případech též psychiatrických) služeb,
- poradenství a zprostředkování dalších služeb,
- pomoc při sestavení krizového plánu,
- obvykle s možností krátkodobého využití krizového lůžka,

Kontakt: viz zlaté stránky

Krizová centra pro děti

- nabízí s cílem stabilizace psychiky dítěte:
- specializované psychologické (a v některých případech též psychiatrické) služby pro děti,
- sociálně-právní poradenství a zprostředkování dalších služeb,
- obvykle též možnost využití krizového lůžka,

Kontakt: viz zlaté stránky

Kontakty

Policie ČR	158
Záchraná služba	155
DONA linka (nonstop)	251 511 313
Centrum krizové intervence, Praha (nonstop)	284 016 666
ROSA (v pracovní dny)	241 432 466, 602 246 102
ACORUS, o. s. – psychosociální centrum (nonstop)	283 892 772
Pražská linka důvěry (nonstop)	222 580 697

Vydalo Policejní prezidium České republiky, Ředitelství služby pořádkové policie, 2010.

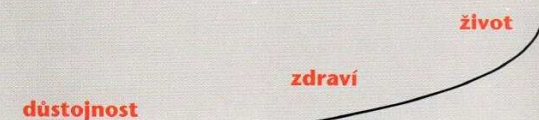
Bezpečnostní plán

Pokud se necítíte ve vztahu bezpečně, připravte se na možnosti ochrany pro případ dalšího násilného útoku. Zvažte zejména:

- shromáždění důležitých telefonních čísel pro případ potřeby (známí, policie, intervenční centrum, azylový dům apod.);
- možnost informování rodiny, přátel či sousedů, kteří by Vám v případě potřeby mohli pomoci (např. poskytnutím krátkodobého úkrytu);
- možné únikové cesty v případě násilného jednání, např. nenechat se zavřít v části obydli bez oken ani východu, ale též kam se lze v takové situaci uchýlit;
- smluvené znamení pro sousedy v případě ohrožení,
- vytvoření bezpečnostního zavazadla pro případ nenadálého odchodu z obydli, kde budou uloženy všechny potřebné věci, zejména:
 - **doklady** (průkaz totožnosti, rodný list, průkaz zdravotního pojištěnce apod.),
 - **důležité dokumenty** (k účtům, k bytu, pracovní smlouvy, rozhodnutí soudu apod.),
 - **léky, věci denní potřeby pro sebe a případně pro děti** (oblečení, hygienické potřeby, hračky),
 - **klíče od obydli, peníze, kreditní kartu, jízdenky.** Zavazadlo je možné nechat i mimo obydli na místě, kde se k němu můžete snadno dostat.

Proč je domácí násilí nebezpečné?

- **Je skryté** před zraky veřejnosti i státních orgánů.
- **Narůstá pozvolna**, ohrožená osoba obtížně pozná okamžik, kdy již vztah není bezpečný.
- **Lze se před ním těžko bránit**, protože ohrožená osoba s násilníkem sdílí řadu společného, a to včetně obydlí, ze kterého nemá kam odejít.
- **Má dopad na děti** přítomné při násilí, které získávají negativní vzory a považují je za normální.
- **Má vzrůstající tendenci** – zpočátku se jedná o útoky proti lidské důstojnosti (urážky, vydírání, ponižování), následují útoky proti zdraví (facky, bití, škrncení) a může vyústit až v útoky proti životu.

Domácí násilí samo nezmizí.

Jeho skrývání není řešením!

Pokud není v silách ohrožené osoby situaci řešit, může se obrátit na některá z následujících míst.

Kdo může pomoci a jak?

Intervenční centrum

- specializované pracoviště pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Obracete se na něj s žádostí o radu a pomoc osobně, písemně či telefonicky.
- nabízí za respektování zásady diskretnosti zpravidla:
 - telefonickou krizovou pomoc,
 - psychologické, sociální a právní poradenství,
 - pomoc při podání návrhu na předběžné opatření k ochraně před domácím násilím,
 - zprostředkování jiných odborných služeb.

Kontakt: viz zadní strana, popř. www.domacinasili.cz

Manželské a rodinné poradny

- zpravidla nabízí občanům bez ohledu na věk a místo bydliště bezplatně tyto služby:
 - krizovou intervenci v oblastech osobních a rodinných,
 - diagnostiku partnerských vztahů,
 - psychologické poradenství a terapii (individuální, párovou, rodinnou, skupinovou),
 - sociálně právní poradenství,
 - informační a zprostředkovatelské služby.

Kontakt: www.amrp.cz či DONA linka (viz zadní strana)

Kdo může pomoci a jak?

Azylová zařízení

- slouží osobám ohroženým domácím násilím bez věkového omezení a zajišťují:
 - bezpečné prostředí formou ubytování s komplexním pobytovým programem,
 - nezbytnou materiální pomoc,
 - doprovod na úřady, policii, soudy atp.,
 - podporu sebevědomí a samostatnosti.

Kontakt: např. www.azylovedomy.cz/adresar.php či DONA linka (viz zadní strana).

Poradny pro oběti trestných činů a občanské poradny

- nabízí poradenství všem občanům bez ohledu na věk, pohlaví či místo bydliště za respektování zásad bezplatnosti, nezávislosti, diskretnosti a nestrannosti.

Kontakt: www.bkb.cz nebo www.obcanskeporadny.cz či DONA linka (viz zadní strana)

Přestupkové komise

- v případě, že útoky dosáhnou intenzity přestupku proti občanskému soužití (nadávání, ponižování, lehčí útoky proti zdraví) nebo proti majetku (ničení věcí, krádeže), na návrh poškozeného:
 - šetří přestupky
 - rozhodují o případné sankci

Kontakt: obecní úřad dle místa spáchání přestupku

Kdo může pomoci a jak?

Policie České republiky

- poskytuje okamžitou pomoc, zejména:
 - přeruší bezprostřední fyzické násilí, rozbíjení předmětů, ohrožování dětí apod.,
 - za splnění zákonných podmínek může krátkodobě omezit násilnou osobu na svobodě, popř. ji vykázat ze společného obydlí,
 - přijme oznámení, popř. provede vlastní šetření,
 - v případě trestného činu zahájí trestní stíhání, v případě přestupku předá přestupkové komisi,
 - podá informace o místech pomoci.

Kontakt: tísňová linka 158

Městská/obecní policie

- poskytuje okamžitou pomoc, zejména:
 - přeruší bezprostřední fyzické násilí, rozbíjení předmětů, ohrožování dětí apod.,
 - přijme oznámení o přestupku, popř. provede prvotní šetření,
 - podá informace o místech pomoci.

Kontakt: tísňová linka 156

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

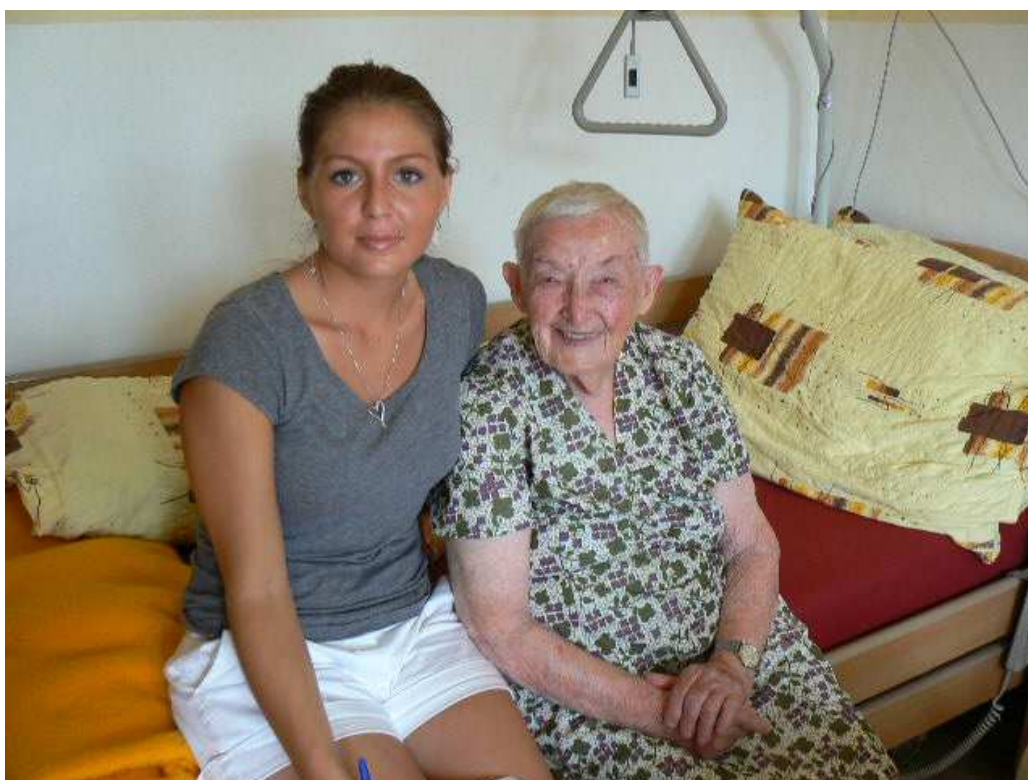
- poskytuje pomoc dětem v případě ohrožení života, zdraví či příznivého vývoje, kterým je nejen přímo páchané násilí na dítěti, ale též jeho přítomnost při násilí mezi jinými.

Kontakt: obecní úřad dle místa bydliště dítěte

Příloha 4

Fotografie pořízené při provádění výzkumu

Tyto fotografie byly vytvořeny z vlastních zdrojů při vyplňování dotazníku a při rozhovoru se seniory. Respondenti s pořízením snímků souhlasili.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Romana Blahová
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	PhDr. et Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Problematika týrání seniorů
Název v angličtině:	Battering of seniors
Anotace práce:	Práce je zaměřena na zjištění incidence týrání, zneužívání seniorů. Zaměřuje se na prevalenci týrání ženského či mužského pohlaví, zjišťuje, jakým druhem násilí jsou nejčastěji senioři postiženi, zda se s tímto svěřují a komu, a také jak častý je výskyt tohoto protispolečenského jednání.
Klíčová slova:	Senior, týrání, zneužívání, ageismus, krizová pomoc.
Anotace v angličtině:	The work focuses on the incidence of torture and abusing of seniors. It is specialized on abusing prevalence of female or male sex. It determines what kind of violence are most often in senior abusing, whether they are consoling and to whom, and how common is the presence of this anti-social behaviour.
Klíčová slova v angličtině:	Senior, torture, abusing, ageism, crisis assistance.
Přílohy vázané v práci:	Dotazník Letáček vlastní tvorby Informační tabulka týkající se domácího násilí Fotografie pořízené při provádění výzkumu
Rozsah práce:	49 stran
Jazyk práce:	český

